ՀԱՅԵՆՔ

Ազգային, Գիտական, Գրական եւ Քաղաքական

ԻԲ. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 48 || 27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1904

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՊԸ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՑ ԹԱԳԱՒՈՐԸ — ՅԱԿՈԲՈՍ Հ. ՃԷՃԻԶԵԱՆ

«ՆՈՐԱՍՏԵՂԾԵԱՀ», «ՆԱՑԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» (Աշխարհաբար բարգմանութիւն) — ԵՂԻՇԷ ԵՊԻՍԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ՄՈՎՍԷՍ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՍ — ՓԱՌՆԱԿ ԻՍՔԻՆՏԷՐԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԷՋԵՐ.—Անթել Հեռագիրը — Մ. Ն.

ՀՐԱՇՔՆԵՐԸ ԿԱՐԵԼԻ՞ ԵՆ. — Փիլիսոփայութեան Տեսութիւնը — Մ. Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՀՐԱՄԱՐՏԸ — ՑՈՎՀ. Ս. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

ՆՈՐ ԷՋ ՄԸ «ԲԻՒՐԱԿՆ»Ի ՄԷՋ

ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՆՕԹԵՐ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԻ ԴԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

Հատը 40 փարա

ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Ազգային, Գիտական, Գրական եւ Քաղաքական

ԻԹ. ՏԱՐԻ — ԹԻ 48 || 27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1904

ՌԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1. ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ Շաբաթաթերթի Տարեկան բաժնեգինն է Պոլսոյ եւ Գաւառներու համար 50 դրչ., Արտասահմանի համար՝ 5 ռուպլի. կամ 12 ֆրանք կամ 2 1/2 տոլար, դրամատուրեան ծախքը մեր վրայ։— 2. Ընդունելի կը ծախուի միայն 40 փարայի։ — 3. «ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ» ի վերաբերեալ բաժանորդագին, նամակ կամ ո եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել Կ. Պոլիս, Պայպլ Հառւսի միջոցաւ՝ Իոպէրդ Գօլէճ, Բրօճ. Յակոբոս Հ. Ճէնիճեանի. — 4. Անվճար նամակ կամ գրութիւն չընդունուիր. — 5. Տասը օրինակի բաժանորդ գտնողին մէկ օրինակ նուէր կը տրուի։

ՊԱՊԸ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Պապին ու Իտալիոյ թագաւորին վրայ անգլիական «ԱուԹլուք» ԹերԹը կը հրատարակէ յօդուած մը, որմէ քաղելով կը ներկայացնենք ընԹերցողներուն անոր տեսութիւնը։

Երբոր կարտինալ Սարտօ, Պապ ընտրուեցաւ, Վենետիկի մէջ, ուր չատ կը սիրուէր, իսկոյն պատերու վրայ լեցուցին Պապին ու Իտալիոյ թագաւորին պատկերներով ու անոնց ներքեւ գրեցին խոչոր գրերով «Հաշտութիւն»։ Ասոնք ընդհանրը իտալացի հաւատարիմ կաթոլիկներ էին, որոնք իրենց յոյսը կ'արտայայտէին միայն ցոյց տալով միանգամայն Թէ ո՛րչափ անձկալից էին որ վերտին բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատուին Պապին և Իտալիոյ Թագաւորին միջեւ։ Շատ անգամ կը կարծուի Թէ ամէն կաթոլիկ անպատճառ կը համաձայնի կամ պէտք է համաձայնի Վատիկանէն արձակուած որեւէ վճիռի։ Կրօնական խընդրոց մասին այսպէս կրնայ ըլլալ, բայց քաղաքական խնդրոց մէջ տարբեր է։ Կան բազմաթիւ կաթոլիկներ որոնք կ'ընդունին Պապին հեղինակութիւնը կրօնական ու եկեղեցական խնդրոց մէջ, մինչ արմատական կերպով կը տարբերին այն քաղաքական աչխարհավարութենէն, զոր Վատիկան յառաջ կը վարէ եւ սակայն չատ անգամ անոնք ներշնչուած են կղերական քաղաքագէտներէ. կարտինալներու ժողովին մէջ իտալական տարրն է որ կը տիրապետէ աւտւար մեծամասնութեամբ. հետեւաբար եկեղեցին իր գերագոյն ժողովին մէջ լիուլի ներկայացած չէ իր ամէն մասերով. իտալացի կարտինալները պահպանողական են, ու համընթաց չեն բնաւ արդի յառաջադիմա-

կան միութիւններուն հետ։ Երբոր գերման, անգլիական ու ամերիկեան տարրերը պէտք եղած կերպով ներկայացուին Հռոմի մէջ, այն ատեն եկեղեցին պատմութեան մէջ նոր դարագլուխ մը պիտի թեւակոխէ։

Երբոր իտալացի ժողովուրդը Հռոմի տիրացաւ 1870ին, այն ատենի Պապը Պիոս Թ. ուզեց որ Պապը իբր վեհապետ ճանչցուի քաղաքին այն մասին վրայ որ առհասարակ կը կոչուի Լէօնի քաղաք։ Այս մասը Տիբերի աջ եզերքին վրայ է, ու իր մէջ կը պարունակէ Վատիկանը, Սանթ Անճէլօ կոչուած դղեակը՝ ուր ժամանակաւ կառուցուած էր Տրայիանոս կայսեր չիրիմը, ու Պորկօ կոչուած չրջանակը ուր կը բնակին քաղաքին աղքատ դասակարգերը եւ որ կը կազմէ արդի Հռոմի տասնըչորսերորդ չրջանակը։ Այն ատեն բաւական մտածուեցաւ Պիոս Թ.ի առաջարկին վրայ, բայց վերջապէս մերժուեցաւ ան, ու այդ ատենէն ի վեր Պապը ինք իր կամքովը կը մնայ Վատիկանի մէջ։ Երբոր արդի Պապը ընտրուեցաւ, յայտնապէս յայտնուեցաւ թէ Պապին ու Գուիրինալի միջեւ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան հիմ մը գտնել։ Սոյնպիսի համաձայնութեամբ մը Պապը ինքզինք ազատ պիտի զգար ու Վատիկանի մէջ մնալու պարտաւոր պիտի չըլլար, նախկին կանոնաւոր յարաբերութիւնները պիտի հաստատուէին կրկին՝ եկեղեցւոյ եւ կառավարութեան միջեւ. երբոր Պապը արտօնեց կարտինալ Սվամբան երթալ այցելել Վիքթոր Էմմանուէլ թագաւորին, ատիկա դէպի թագաւորը իր ունեցած բարեկամական զգացումին իբր մէկ արտայայտութիւնը մեկնուեցաւ, մինչ իտալական կառավարութեան ալ արդի Պապին նկատմամբ բարեկամական զգացումներ տածելը աղէկ գիտցուած է։ Այս բարեկամութեան մէկ ուրիշ ապացոյցն ալ տուաւ թագաւորը երբոր չընդունեց մանուկ թագաժառանգին «իշխան Հռոմի» տիտղոսը։ Պապն ալ քաղաքավարական գործ մը կատարեց թագաժառանգին մկրտութեան խնդրին մէջ։

Այսու հանդերձ չգիտցուիր թէ Պիոս Ժ. պիտի չարունակէ կամ ոչ իր նախորդներուն քաղաքականութիւնը. մօտերս յօդուած մը երեւցաւ Վիեննայի Վաթերլանտի մէջ, որ քաղաքին կարտինալ արքեպիսկոպոսին պաշտօնական թերթն է։ Անոր մէջ կ'ըսուի թէ Պապը կրնայ որ եւ է ուրիշ վեհապետի պէս՝ դաշնադրութեամբ ուրիշ իշխանութեան մը յանձնել իրեն սեփական երկրէն որ եւ է մաս. ասիկա բնաւ չդպչիր իր վեհապետական իրաւունքներուն։ Այնպէս մը հասկցուեցաւ սոյն յօդուածէն թէ կ'ուզուէր ճամբայ մը բանալ Իտալիոյ ու Պապին միջեւ եղած վէճին կարգադրութեան համար, թէ Պապը պիտի կրնար իբր վեհապետ մը նալ Հռոմ քաղաքին՝ մէկ սուրբ մասը յանձնած ըլլալով Իտալիոյ թագաւորին։ Իտալական կառավարութիւնն ալ միւս կողմէ լիութեամբ կ'ընդունի Պապին կատարեալ վեհապետութիւնը Վատիկանի ու Ս. Պետրոսի գրաւած երկրին վրայ։ Այս կերպով Պապը պիտի կարենայ անկախ ու ինքնիրեն վեհապետ մը ըլլալ Հռոմ քաղաքին մէջ. ինչ որ ամէնէն էական բանը համարուած է Պապութեան համար, Վատիկանի ու Գուիրինալի միջեւ գտնուած տարբերութիւնը պարզապէս կը կայանայ այն երկրի սահմաններուն մէջ ուր պիտի ճանչցուի Պապին վեհապետութիւնը. ոչ Պիոս Թ., ոչ Լէօն ԺԳ. ոչ ալ Պիոս Ժ. երբեք պնդած են նախկին պապական պետութիւնը վերստին հաստատելու համար Հռոմի մէջ. խնդիրը կը կայանայ Հռոմի այն երկրային մասին մէջ որ պիտի յատկացուի Պապերուն իբր վեհապետ։ Ու պապական պատմութեան մէջ մէկ քանի անգամ կնքուած են դաշնադրութիւններ որոնցմով փոփոխութիւններ մըտցուած են Պապերու վերաբերող երկրներու մասին. իտալական կառավարութիւնը ոչ թէ միայն կը ճանչնայ Պապին անկախ վեհապետութիւնը այլ նաեւ տարիներէ հետէ թոշակ մը սահմանած է անոր համար, տարեկան իբր 1200 սթէրլինի թոշակ մը զոր իտալեան Մորհրդարանը դրեթէ քառա-

սուն տարիէ ի վեր ամէն տարի կը քուէարկէ եւ որ իտալական գանձին մէջ հաւաքուած կը կենայ, քանի որ Պապերէն ոչ մէկը ուզած է ընդունիլ զայն։

Եթէ երկու արքունիքներուն մէջ հաշտութիւնը գոյանայ, սահմանագլուխի խընդրոյն կարգադրութեամբ միայն պիտի գոյանայ, թէ որ Պապին տան Իտալացիք՝ ինչ որ կը կոչուի Լէօնի քաղաք, այն կտոր մը երկիրով մէկտեղ որ Տիբերի արեւմտեան կողմը կը տարածուի մինչեւ ծովը, Պապը իր երկրին մէջ պիտի կրնայ ազատօրէն մտնել ու ելլել, քանի որ այսպիսի կարգադրութիւն մը գործնականապէս ճամբու իրաւունք մը պիտի տայ դէպի Միջերկրական ծովը։ Այս կտոր մը երկրէն հանուած եկամուտը՝ անշուշտ փոքր բան մը պիտի ըլլայ. բայց իտալեան գանձին մէջ հաւաքուած դրամը զոր այն ատեն Պապը պիտի կրնայ ընդունել՝ այնչափ մեծակակ գումարի մը յանգած պիտի ըլլայ որ չատ կարեւոր եկամուտ մը պիտի կրնայ բերել։ Եթէ այսպիսի հաշտութիւն մը գոյացուի, Պապը ինքզինք ազատ պիտի ղգայ ձգելու այն աչխարհավարութիւնը որ ճանչցուած է իբր Վատիկանի ատենդական աչխարհավարութիւնը. հոռմէական կաթոլիկները պիտի կրնան քաղաքական գործերու մէջ մաս առնել ամբողջ Իտալիոյ մէջ եւ պիտի կրնան գործակցիլ իտալական Խորհրդարանին մէջ։ Պապին ելմտական անկախութիւնը պիտի կրնայ ապահովուիլ էականապէս, եւ լուծուած լինցած պիտի ըլլայ կնճռոտ եւ դժուարին խնդիր մը, որ կը վիրաւորի քաղաքական ու միանգամայն եկեղեցական աչխարհի։

Վերջերս նոր տարր մըն ալ մտաւ խնդրին մէջ եւ վճռական հանգամանք մը նուաւանոր։ Այժմ թէ եկեղեցին եւ թէ պետութիւնը կը սկսին զգալ միասին գործելու պէտքը։

ՅԱԿՈԲՈՍ Հ. ՃԻՃԷՉԵԱՆ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ (*)

Ճարոն մօտաւորապէս 1,500 թերթեր եւ պարբերականներ ունի։ Ամէնցմէ 20ը Թոքիօի՝ Ճարոնի մայրաքաղաքին մէջ կը գըտնուին։

*** Մրջիւնները ամէնէն մեծ ուղեղ ունեցող արարածներն են։ Իր մարմինին համեմատութեամբ, մրջիւնին ուղեղը՝ ապրող ո եւ է կենդանիի ուղեղէն մեծ է։

*** Դիւրին չէ աչխարհի բնակչութեան ճիշդ գումարը գիտնալ, բայց վերջին ժամանակ կատարուած հաչիւ մը՝ այդ գումարը կը հասցնէ 1,503,000,000ի։

*** Ո՞րն է աչխարհի ամէնէն երկայն բառ ունեցող լեզուն։— Հաւանականաբար Եսքիմացիներու լեզուն։ Այդ լեզուին մէջ՝ միակ բառ մը, այնպէս մը յարմարցուած է որ ամբողջ գաղափար մը կ'արտայայտէ, գաղափար՝ զոր ո եւ է լեզուի մէջ թարգմանելու համար՝ պէտք կ'ըլլայ ամբողջ նախադասութեան մը։ Հետաքրքիր անկէ օրինակ մը։—

Սավեսեճեհառաօռեհսսուառաթլառնիօմուօմառօնաթեօֆ։

*** Թեպէտ ովկէանոսը երկրիս մակերեւոյթին երեք չորրորդ մասը կը ծածկէ, նոյն համեմատութեամբ չմատակարարեր սակայն մարդուն պէտքը։ Հաչուուած է որ, աչխարհի բնակչութեան մէկ երրորդ մասը միայն իր ուտեստը ծովէն կը հայթայթէ։

(*) Այս խորագիրով այսուհետեւ միշտ պիտի ունենանք հետաքրքրաշարժ ու չահեկան տեղեկութիւններու վրայ մը՝ որ ամէն կարգի ընթերցողէ միշտ հաճոյքով կը կարդացուի։—ԾԱՆ. ԽՄԲ.

Երիտ. Բրիտա. Ընկերակցութեան ազօթքի ժողովը տեղի կ'ունենայ ամէն կիրակի, ժամը 9½ին (Ը. Թ.), Գում-Գարուի Րէսթին մէջ։ Փափաքողները սիրով կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ։

Արմաշի Դպրեվանքին նախկին փոխ-վանահայր եւ Իզմիրի նորընծիր առաջնորդ Տ. Եղիսե Եպիսկ. Դուրեան, գրաբար բնագիրին աշխարհաբարի թարգմանելով «Նոր առաստեղծեալ»ը եւ «Նայեաց Սիրով»ը հրատարակած է Ազգ. Հիւանդանոցի այս տարուան *Ընթերչակ Օրացոյցին* մէջ, ուրկէ կ'արտատպենք գանոնք, այն գեղեցիկ աշխարհաբարացումին եւ անգուգական յաջողութեան համար, որոնցմով օժտած է բանաստեղծ Դուրեանի եղբայրը այդ թարգմանութիւնները: Ինչպէս պիտի տեսնեն ընթերցողները, թարգմանութիւնները մէջ պահուած են բնագիրին տաղաչափութիւնը եւ իմաստի հարազատութիւնը, եւ կրնան երգուիլ գրաբարին պէս, յաջողութիւններ, որոնք ա'լ աւելի կը մեծցնեն թարգմանութեան արժէքը:

«ՆՈՐԱՍՏԵՂԾԵԱԼ»

ՆԵՐՍԷՍ ԳՆՈՐՀԱԼԻԻ

Ա.

Նոր ստեղծեց Բանն ոչինչէն
«Երկնից երկինք»ն ու այն ամէն
Զօրերն անթիւ ու երկնային
Որ գոյարտնութիւներն են անմարմին.
Ստեղծեց նիւթին տարրերն խառնակ
Իրարու հաճ ու հակառակ.
Գործ մը՝ որով կը փառաւորուի
Երորդութիւնն անճառելի:

Բ.

Երեքարեան մէկ տէրութիւն,
Մէ'կ բնութեամբ Աստուածութիւն.
Աւարչական լոյսն Ինքն է նա
Որ հրամայեց «Թող լոյս ըլլայ».
Ու ծագեցաւ լոյսն ուժգնակի
Միաշաբաթ օրն՝ կիրակի.
Գործ մը՝ որով կը փառաւորուի
Երորդութիւնն անճառելի:

Գ.

Բացատրութեամբ մը ո'չ խրթին
Կը թափանցենք այս խորհրդին.
Չի անտես լոյսն այն գերագոյն
Որ կ'երեւի մաքուր հոգւոյն՝
Միաշաբաթ օրուան ի ցոյց
Յարութեան շողը փայլեցուց.
Ո՛վ փրկուածներ, հրեշտակին հետ,
Օ՛ն, յարուցեալն օրհնենք յաւէտ:

Դ.

Սէր, դուն սիրով խոնարհեցար
Մեր փրկութեան օգտին համար.
Ու խաչուած ո՛չն մարմնով տկար
Գերեզմանին մէջ դրուեցար.
Այսօր յարեա՛ր աստուածօրէն
Քարոզեցար հրեշտակներէն.
Ո՛վ փրկուածներ, հրեշտակին հետ,
Օ՛ն, յարուցեալն օրհնենք յաւէտ:

Ե.

Պատահելով սուրբ կիներուն
Կեանքի զբաղարթ տըւիր ողջոյն,
Ու Գալիլիոյ լեռան ի սար
Առաքելոցդ ալ երեւեցար.
Արժանացո'ւր մեզ անոնց պէս
Վերջին օրը տեսնել քզքեզ.
Ո՛վ փրկուածներ, հրեշտակին հետ,
Օ՛ն, յարուցեալն օրհնենք յաւէտ:

Զ.

Արթնցէ՛ք, Սիօնի որդիք,
Աւետեցէ՛ք հարսին գողտրիկ
Թէ յարութիւն առնող փեսայդ
Իշխանութեամբ մահեն ազատ՝
Կուգայ պսակել քզքեզ փառով.
Դուն զարդարուած՝ փութա՛ իր հով,
Ու նոր երգով օրհնէ՛ կրկին
Նրընջեցելոց պսուղը կեանքին:

ԵՂԻՇԷ ԵՊԻՍԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ

«ՆԱՅԵՍ՛Ց ՄԻՐՈՎ»

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ

Ա.

Նայե՛ սիրով, ո՛վ հայր գթած
Մեզի որ հու եմք ըսեղծուած.
Հրեշակներուն գունդը ու բանակ
Տրկարներուն դի՛ր պահպանակ.
Փորձանքէ զմեզ փրկէ վերէն
Ու խաւարի չար դեւերէն
Որ քե՛ ցորեկ եւ քե գիշեր
Քեզ աղաչար փառ տանք, ո՛վ Տեր:

Բ.

Ով աներկիւղ Աստուծոյ Հօր
Որդի եւ Բան՝ Ծնունդ համազօր ,
Որը՝ գործի , գիշերն ալ իր
Դիւր հանգստին սահմանեցիր ,
Տո՛ւր որ մեղի աչքն ալ երբ ննջէ՝
Հոգին արթուն մեր մէջ մընջէ
Որ քե՛ ցորեկ եւ քե գիշեր
Քեզ աղաչար փառ տանք , ո՛վ Տեր:

Գ.

Ո՛վ առաջնորդ հոգիներու,
Լոյսի աղբիւր, եւ ճնորհատու ,
Երբ մարմնեղէն դուներուն փակուին
Լոյս տուր ներսի մեր նայուածքին.
Ու գիշերանց ելլելուն պես՝
Հրեղէններուն հետ օրհնենք Քեզ ,
Որ քե՛ ցորեկ եւ քե գիշեր
Քեզ աղաչար փառ տանք , ո՛վ Տեր:

Դ.

Ամենատուրբ երորդութիւն,
Զմեզ մաքուր շինէ հեզ տուն,
Ո՛ւ առագաստի տղայոց նրման
Թո՛ղ որ հանգչինք հեզ մօտ միայն,
Բարեկամի՛ն տուր խնդրածը՝
Իր փոխ ուզած երեք հացը
Որ քե՛ ցորեկ եւ քե գիշեր
Քեզ աղաչար փառ տանք , ո՛վ Տեր:

Ե.

Ըսեղծելով լոյսն երկնաձիր՝
Տիւն ու գիշե՛րը բաժնեցիր,
Բայց գիշերուան մէջ նագէ, Տեր,
Իմանալի ճառագայթներ.
Ամեն ատեն աչդ հայրենի
Մեզի տալով իբր հովանի
Որ քե՛ ցորեկ եւ քե գիշեր
Քեզ աղաչար փառ տանք , ո՛վ Տեր :

Զ.

Զրգած կըրակովդ՝ ամեն հոգի՝
Սիրոյդ կրակովն՝ բոլ բորբոքի,
Մեր խորհուրդներն մաքրելով ան՝
Արծարծէ լո՛յսդ գիտութեան,
Թող զմեզ հանէ մանուան ընկեն,
Վառէ բոցովդ միտերն ամեն
Որ քե՛ ցորեկ եւ քե գիշեր
Քեզ աղաչար փառ տանք , ո՛վ Տեր :

Անմատոյց լոյս հեզ ճայիմ փոյթ
Որ զգալի լոյսն ունիս ծածկոյթ,
Մեզի համար գութն իջար Դու
Դերեզմանին մէջ ննջելու,
Մեր մօտ հնացի՛ր, Բնութիւն արթուն,
Վանէ չարին ներգործութիւնն
Որ քե՛ ցորեկ եւ քե գիշեր
Քեզ աղաչար փառ տանք , ո՛վ Տեր :

Անքնատուեր լոյս էիդ դիմաց
Պաղատանօք կեանք ժողովուած,
Երբ դուռն էր փակ՝ այն իրիկուն՝
Աշակերտացդ երեւցար Դուն.
Թովմայով ձայն բարձրացուցած՝
Քեզ դաւանիմ Տեր եւ Աստուած,
Մեզի՛ ալ գաս այս իրիկուն
Տալու ողջոյնդ հոգիներուն:

Է.

Տեր , կ՛աղաչեմ Քեզ բոլորս ալ,
Քու օգնութիւնդ խաղցր է յուսալ,
Խաչելի դու պահապան,
Մեր անձերուն եղիր պատսպան.

Խաղալացո՛ւր, հանգչէ մեզ հետ
Որ անխրտով նքնջենք յաւէտ.
Ու առտուն կանուխ երթալու պես
Հետ Հօր՝ Հոգւով օրհնենք զՔեզ։

Ը.

Ձայնը փողին Դաբրիէլեան՝
Վերջին այն լուռ մէջ գիշերուան
Մեզ լրսեցո՛ւր, ու աչ դասին
Արժանացո՛ւր զմեզ միասին։
Լապտերներու լուսովն անշէջ
Հինգ իմաստուն կոյսերուն մէջ՝
Հարս հոգիներ, փեսայ, հու հով
Թո՛ղ առագաստ վրնենք փառքով։

ԵՂՇԷ ԵՊԻՍԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ՄՈՎՍԷՍ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՍ

Լորտ Բոչէսթըը, Անգլիացի անուանի սկեպտիկը, երբ եսայի 53րդ գլուխը ուշադրութեամբ կարդաց, զարմանալով ըսաւ թէ, թէև այս գիրքը Քրիստոսի ծնունդէն 760 տարի առաջ գրուած է, սակայն հոն արձանագրուած չարչարանքներն ու մահը՝ Մատթէոս Աւետարանիչի նկարագրած իրողութիւններուն ճշդութեամբ կը համապատասխանեն։ Իրաւամբ, ո՛չ թէ միայն եսայի 53րդ գլուխը, այլ Հին Կտակարանի Մեսիայի վերաբերեալ բոլոր մարգարէութիւններուն, Քրիստոսի կեանքի պատմութեան հետ ունեցած զարմանալի համաձայնութիւնը՝ քրիստոնէական բոլոր դարերուն մէջ բովանդակ մարդկութեան հիացումին առարկայ եղած է։ Աշխարհ եկող բոլոր մարդոց մէջ չեղաւ մէկը որուն վրայ այս մարգարէութեանց մէկ տառներորդն իսկ կատարուած ըլլայ։ Քրիստոս է այն անձը, որուն վրայ բոլոր այն մարգարէութիւնները լիովին կատարուեցան։ Ուրեմն կրնա՞յ ըսուիլ թէ այս համաձայնութիւնը դիպուածական է. իրաւամբ՝ մարդիկ սկեպտիկ ըլլալու են հաւատալու համար թէ, բոլոր այս կանխատեսութիւններուն Քրիստոսի վրայ կատարուիլը դիպուածական է։

Աստուածորդիին գալուստը մէկ կողմէ յաւիտենական ծրագիրին մէջ պատրաստուած էր, իսկ միւս կողմէ ժողովուրդին խնդրուածքին պատասխան մը։ Երբ Աստուած Սինայի որոտումներով և կայծակներով, իրեն սուրբ բնութեան, մեղքի դէմ ունեցած տհաճութիւնը՝ մարմնաւոր զգայականներուն անձամբ կը ներկայացնէր, այն ատեն ժողովուրդը խնդրեց որ Աստուած ուղղակի իրենց հետ չխօսի, այլ իրենց պէս մարդու մը միջոցով։ Աստուած ալ անոնց խնդրուածքին համեմատ՝ խոստացաւ իրենց պէս մարդով մը, այսինքն Մովսէսով խօսիլ, և եօթը օրերս ալ իր որդիովը։ Մովսէս՝ հրէական ազգին էն հռչակաւոր մարգարէն էր։ Ս. գրական բոլոր մատենագիրներ՝ անոր վրայ խորին յարգանքով կը խօսին։ Այս մեծանուն մարգարէին էն մեծ մարգարէութիւնը՝ իրեն պէս ուրիշ մարգարէի մը գալուստն էր։ «Քու Տէր Աստուածդ քու եղբայրներուդ մէջէն ինձի պէս մարգարէ մը պիտի հանէ քեզի, անոր մտիկ ըրէք»։ Այս մարգարէութիւնը Մովսէսի բոլոր օրէնքներուն մէջ, բացայայտ կերպով Քրիստոսը յատնանիշ կ'ընէ։ Մովսէսի այս կանխատեսութեան ուղղակի Քրիստոսը ակնարկելը՝ անկէ 2000 տարիներ վերջը, կենաց առաջնորդը սպաննող Իսրայէլացիներուն, Պետրոսի եւ Ստեփաննոսի կողմէ իրենց ջորջատուր փաստ յառաջ բերուեցաւ։ Ժողովուրդն իսկ այս յատուածին կատարումին կը սպասէին, երբ կ'ըսէին թէ, ասիկա է այն մարգարէն որ աշխարհ պիտի գար։

Ս. Գիրքի բարեկամներ գիտեն թէ, «մարգարէութեան հոգին» Քրիստոս է։ Հեղինակներէ ոմանք կ'ըսեն թէ Հին Կտակարանի մէջ Քրիստոսի վրայով 333 մարգարէութիւններ կան։ Հիմա կ'արժէ որ Մովսէսի վերոյիշեալ կանխատեսութիւնը որ 333 մարգարէութիւններու ամէնէն կարեւորներէն մէկն է, նկատողութեան առնենք,

եւ տեսնենք թէ ինչպէս ճշդութիւնով Քրիստոսի վրայ գատարուեցաւ Ս. Գիրքը ուսումնասիրողներ Մովսէսի և Քրիստոսի միջեւ հետեւեալ խորհրդաւոր նմանութիւնները մեզ կը հաղորդեն, որոնք խորապէս մեզ կը համոզեն թէ՝ 20 դարեր առաջ աչխարհ եկող Քրիստոսը, անկէ ուրիշ 20 դարեր առաջ Մովսէսի միջոցով կանխաւ գուշակուած մարգարէն էր, որ ինքն Մովսէս այլակերպութեան լեռը եկաւ անոր անձամբ իր հպատակութիւնը մատուցանելու համար։

Մովսէս եւ Քրիստոս նշաններ և հրաշքներ գործեցին. Քրիստոսէ առաջ գտնուող հին մարգարէներէ ոչ մէկը հրաշագործութեան մասին Մովսէսի կը հաւասարի։ Անոնք Մովսէսի պէս օրէնսդիրներ չէին, այլ անոր օրէնքները միայն մեկնեցին եւ չեչտեցին։

Մովսէս Փարաւոնի երեսէն իր երկիրը ձգելով փախաւ. նոյնպէս Քրիստոս երբ տակաւին մանուկ էր, իր ծնողքին հետ Հերովդէսի երեսէն՝ Եգիպտոս գնաց։ Իսկ վերջը, ինչպէս «Տէրը Մադիամին մէջ ըսաւ Մովսէսին, գնա՛ Եգիպտոս դարձիր, ինչու որ քու կեանքդ փնտռող բոլոր մարդիկը մեռան», նոյնպէս Տէրոջը հրեշտակը գրեթէ միևնոյն խօսքերով Ծովսէփին ըսաւ «Ելիր՝ առ մանուկը ու անոր մայրը, եւ գնա Իսրայէլի երկիրը, քանզի մեռան անոնք որ մանուկին կեանքը կը փնտռէին»։ այսպէս գործնականապէս կը հաշկուի թէ՝ Իսրայէլի մէջ Մովսէսի նման մեծ մարգարէ մը յառաջ կուգայ։ Քրիստոս Իսրայէլի մէջ աշխարհային վարիչ մը ըլլալը մերժելով, բովանդակ մարգկութեան համար չարչարուիլ ու մեռնիլը նախամեծար համարեց։ Մտեփաննոս Մովսէսի համար կը վկայէ ըսելով «ան Եգիպտացւոց բոլոր իմաստութիւնովը վարժուեցաւ. եւ զօրաւոր էր իր խօսքերովը ու գործքերովը», ինչպէս նաև Ծովսեպոս կ'ըսէ «Մովսէս փութաչան եւ նշանաւոր երիտասարդ մըն էր. իր գիտութիւնն ու իմաստութիւնը իր տարիքը կը գերազանցէր»։ Նոյնպէս Ղուկաս Քրիստոսի համար կը գրէ. «Մանուկը կը մեծնար ու հոգւով կը զօրանար՝ իմաստութեամբ լեցուած, ու Աստուծոյ չնորհքը անոր վրայ էր»։ տասներկու տարեկան եղած միջոցին տաճարին մէջ ալեւոր Հիլէլի ու երիտասարդ Գամալիէլի եւ քաղքէական Թարկումը գրող Ծոզեսթանի պէս վարդապետներու հետ ունեցած խօսակցութիւնները անոր իմաստութիւնը կ'ապացուցանեն։ Մովսէս և Քրիստոս ոչ թէ միայն օրէնսդիրներ էին, այլ նաև մարգարէներ ու քահանայապետներ։

Երբ Իսրայէլացիները Եգիպտոսէն պիտի ելլէին, Մովսէսի միջոցով երկրին վրայ երեք օր չօչափելի խաւար մը եղաւ, նոյնպէս Քրիստոս հոգեւոր Իսրայէլացիները մեղաց Եգիպտոսէն փրկելու համար, երբ խաչափայտին վրայ մեռաւ, երկրին վրայ երեք ժամ խաւար եղաւ։ Մովսէս՝ Իսրայէլացիներուն անհնազանդութեան պատճառով իրենց վրայ գալիք պէտները կանխաւ խօսեցաւ. Քրիստոս՝ միևնոյն ազգին սերունդին համար միեւնոյնը ըրաւ։ Ինչպէս որ Մովսէսի վրան հանգչող հոգիէն՝ աստիճանով մը Իսրայէլին ծերերէն 70 հոգիներուն վրայ ալ հանգչելով մարգարէացան անոնք, նոյնպէս Քրիստոսի հոգիէն Աւետարանի փառաւոր գրութեան պատկանող 70 աշակերտներուն հրաշագործ զօրութիւն չնորհուեցաւ։ Մովսէս՝ զօրաւոր վարիչներու եւ մեծ ազգերու վրայ յաղթանակ տարաւ։ Նոյնպէս Քրիստոս իրեն հաստատած կրօնին մեծ թշնամիներուն վրայ։ Երբ Մովսէս իր ձեռքերը վեր վերցնէր, Իսրայէլացիները Ամեղեկացիներուն վրայ յաղթանակ կը տանէին. Քրիստոս ալ իր երկու ձեռքերը խաչափայտին վրայ բարձրացնելովը՝ իր թշնամիներուն վրայ յաղթող հանդիսացաւ։ Մովսէս յանցաւորներուն համար միջնորդութիւն մը ըրաւ, եւ քաւութիւն մը պատրաստելով Աստուծոյ բարկութիւնը դադրեցուց. Քրիստոս ալ միեւնոյնը ըրաւ։ Մովսէս՝ ենովայի եւ ժողովուրդին միջեւ եղած ուխտը հաստատեց արիւն սրսկելով. նոյն-

պէս Քրիստոս՝ նոր ուխտը իր արիւնը սրբութեամբ վաւերացուց։ Մովսէս իր ժողովուրդին կողմէ մեծ փափաքեցաւ. ազօթեց որ Աստուած անոնց մեղքերը ներէ։ Քրիստոս աւելին ըրաւ. մեղաւորներու մեղքին համար իր անձը ձգմարիտ պատարագ մատոյց։ Մովսէս Իսրայէլացիներուն Եգիպտոսէ ելից յիշատակին համար, Զատիկը—անցքը—հաստատեց. գառնական գառէն բաւական մը կոտրուելու չէր. գառնուկի արիւնը՝ որ Հրէաներու տուներու դուռներուն վրայի սեմերուն վրայ քսուեցաւ, զանոնք սատակիչ հրեշտակէն պահեց։ Այս սուրբ տօնը՝ տիպ կամ օրինակ էր մեծ փրկութեան որ գուշակուած էր կանխաւ. Նոր Կտակարանը Քրիստոսը կը ցուցնէ իրրեւ «Աստուծոյ Գառը», իրրեւ իր արիւնը մատուցանող և իրրեւ «իր պատարագովը մեղքը վերցնող»։ «Քրիստոս՝ մեր Զատիկը՝ զոհուեցաւ մեզի համար»։ երբ Եգիպտոսի մէջ գենուած անմեղ գառնուկները, Աստուծոյ անսահման գառին հետ բաղդատենք՝ անոնց մէջ անհունապէս մեծ տարբերութիւն մը կը տեսնենք. այս տարբերութիւնն ալ մեզ խորհիլ կուտայ, թէ մեր կորուստը անհունապէս մեծ է, զոր Աստուծոյ գառնուկը միայն դատաստանի յաւիտենական հարուածէն մեզ կրնայ «ազատել»։ Մովսէս օձը բարձրացուց որպէս զի անոր նայողներ մահացու վէրքերէն ազատին, նոյնպէս խաչափայտին վրայ բարձրացեալին նայողներ՝ հոգեւորապէս անխուսափելի տանջանքներէ եւ հոգեւոր ու յաւիտենական մահերէ պիտի փրկուին։

Մովսէսին՝ ի նպաստ ժողովուրդին ցոյց տուած բոլոր հոգածութիւնները, բոլոր չանքերը, անոնց կողմէ ապերախտութիւնով եւ գանգատներով ընդունուեցան. նոյնպէս Հրէաներ Քրիստոսի հետ նոյն ոգիով վարուեցան։ Նոյնիսկ Մովսէսի եղբայրը եւ քոյրը իրեն անհնազանդեցան. նոյնպէս Քրիստոսի հարազատ եղբայրները ժամանակ մը իրեն չհաւատացին եւ իր աշակերտները զինքը թողուցին։ Մովսէսին յամառ և կամակոր ազգ մը յանձնուած էր, որպէս զի անոնց վրայ խնամք տանէր ու առաջնորդէր. այս նպատակին իրագործումին համար Աստուած անոր հրաշագործ զօրութիւն մըն ալ չնորհեց. ժողովուրդը կործանումէ ազատելու եւ Աստուծոյ իրեւ հնազանդ ազգ մը պատրաստելու համար, ան բոլոր սիրտով աշխատեցաւ։ Սակայն ի զուր. փորձութեան 40 տարիներուն մէջ Իսրայէլի բոլոր չափահաս մարդոց մէջ, Քաղէբ եւ Յեսուէ զատ ամէնն ալ անապատին մէջ մեռան։ Քրիստոսի ալ, կամակոր եւ յանդուգն ազգ մը յանձնուած էր. անոր բոլոր խրատներն ու չանքերը Մովսէսի ազդարարութիւններուն պէս, գրեթէ ապարդիւն մնացին. եւ իրենց մեծ մերժումէն, այսինքն, խաչելութենէն՝ գրեթէ 40 տարիներ ետքը, Յովհաննէսի լեզուով այս իժերու ծնունդներն ալ, ե. րուսաղէմի կործանումով, իսպառ անհետացան։ Մովսէս Սինայի լեռը կեցաւ Տէրոջը հետ քառասուն օր ու քառասուն գիշեր. ոչ հաց կերաւ՝ ոչ ալ ջուր խմեց. Յիսուս ալ, անապատին մէջ քառասուն ցորեկ ու քառասուն գիշեր ծոմ պահեց։ Մովսէս երկրի բոլոր մարդոցմէ աւելի հեզ էր. Քրիստոս իր բերանը չբացաւ, մորթուելու տարուող ոչխարի պէս. ոչխարը Ս. Գիրքի մէջ հեզութեան նշան է. եւ Քրիստոս այս խոնարհ կենդանիին կը նմանցուի։ Ժողովուրդը խոստացուած երկիրը պիտի չժառանգէր, մինչեւ որ Մովսէս մեռնէր. նոյնպէս Քրիստոսի մահով է որ հաւատացեալները ոսկեղէն քաղաքին ժառանգորդները կ՚ըլլան։ Մովսէս՝ Հրէաները հին օրէնքի անտեսութեան ներքեւ լուսաւորեց, իսկ Քրիստոս Աւետարանի փառաւոր լոյսովը։ Մովսէս Եգիպտոսի մէջ մեծ հրաշքներ կատարեց. իսկ Քրիստոս Հրէաստանի մէջ։

Մովսէսի եւ Քրիստոսի մահերուն միջեւ ալ հիանալի նմանութիւններ կան։ Մովսէս՝ տեսակէտով մը, իր ժողովուրդին անզգամութեան պատճառով մեռաւ. անոնց անհնազանդութեան պատճառով, ապառաժէ ջուր հանած ատենը, Աստուծոյ տհաճութիւնը թէ իր վրայ թէ անոնց վրայ բերաւ. Մովսէս

ժողովուրդին առջեւ Ներօն լերան գագաթը ելաւ եւ հոն մեռաւ, երբ առոյգ էր տակաւին. «Ոչ անոր աչքը մգացած էր եւ ոչ ալ բնական զօրութիւնը խանգարած»։ Նոյնպէս Քրիստոս մարդոց մեղքերուն համար չարչարուեցաւ, եւ ամբողջ ժողովուրդին ներկայութիւնով Երուսաղէմի փողոցներէն անցնելով Golgotha լեռը ելաւ, եւ իր ուժեղ հասակին մէջ մեռաւ, երբ տակաւին իր ֆիզիքական ոյժը կատարելապէս վրան էր։ Ս. գրական բացայայտ իրողութիւն մըն է որ Մովսէս եւ Քրիստոս՝ երկուքն ալ ֆիզիքական հիւանդութիւն մը չունէին, որ լրեցնց ձեռնարկած նուիրական գործէն եւ սուրբ պաշտօնէն արգիլուէին։ Անոնց կրած չարչարանքները բոլորովին տարբեր տեսակէ էին,

Վերջապէս, հին օրէնսդիր Մովսէս մեռնելէն առաջ, մեր Նկատողութեան առած՝ «քու Տէր Աստուածդ քու եղբայրներուդ մէջէն ինծի պէս մարգարէ մը պիտի հանէ քեզի, անոր մտիկ ըրէք» հիանալի բանաձեւը մարգարէացաւ, նոյնպէսնոր օրէնսդիր Քրիստոս՝ «ես ալ հօրը պիտի աղաչեմ, եւ ուրիշ մխիթարիչ մը պիտի տայ ձեզի, որ յաւիտեան ձեզի հետ բնակի անիկա ձեզի բոլորը պիտի սովրեցնէ» ըսելով, սուրբ հոգին խոստացաւ։ Եկեղեցական հայրերէն Ամբրոսիոս Մովսէսը երկնառաք վարդապետին իբրեւ պատկերը կը ներկայացնէ, որ երբ Ան գալ՝ Աւետարանը պիտի քարոզէր, հին դրութիւնը խափանելով անոր տեղ Աւետարանի փառաւոր սկզբունքները պիտի հաստատէր և ժողովուրդը երկնային մանանայով պիտի կերակրէր։

Վերոյիշեալ պատուական բաղդատութիւնները և հիանալի նմանութիւնները գոհացուցիչ փաստեր են՝ ճշմարտութեան անդաւառ հետազօտիչները համոզելու, թէ Աստուածորդիին չափ Մովսէսին նմանող չկայ։ Ուստի վերստին կը հարցնենք թէ՝ հին տընտեսութեան ժամանակաւոր միջնորդին՝ Մովսէսին եւ նոր անտեսութեան մշանջենական միջնորդին՝ Քրիստոսին միջեւ եղած այս խորհրդաւոր նմանութիւնը ոսկի դիպուածի արդիւնք մըն է։

Նազովբեցի Յիսուսը որ է Որդին Աստուծոյ, դարեր առաջ Մովսէսին՝ օրէնքին մէջ խոստացած եւ մարգարէներուն գուշակած Մեսիան է, որ հոգեւոր փրկութիւն պիտի բերէր հոգեւորապէս կորուսեալ աշխարհին։ Ան՝ ձնունդով հրէական ազգին մէկ անդամը պիտի ըլլար, անոնց մէջ պիտի ապրէր, իմաստուն տնօրէնութեամբ մը նախ հրէաներէն պիտի խրկուէր։ Սակայն իր մահն ու յարութիւնը որ պատմական աշխարհի էն մեծ դէպքերն են՝ երուսաղէմի մէջ տեղի ունենալով, անկէ երկրիս բոլոր ծայրերը պիտի տարածուէին։ Ինչպէս մարգարէութիւնը հրէական եկեղեցիին՝ նոյնպէս այս մեծ մարգարէն քրիստոնեայ մարդկութեան լոյսն է։ Ան՝ Ամենակարողին մեծ յայտնիչն է որ բանական եւ իմացական արարածներուն՝ աս ետքի օրերս մեծ յայտնութիւնը հաղորդեց։

40 դարեր առաջ երբ Մովսէս՝ Քրիստոսի մը գալուստը գուշակեց, Իսրայէլացիները խրատելով ըսաւ «Անոր մտիկ ըրէք»։ Նոյնպէս Աստուած 20 դարեր առաջ Այլակերպութեան լեռը ամպերու մէջէն ուղղակի գոչեց «Անոր մտիկ ըրէք»։ Ահա Մովսէս իր փոխադրութենէն դարեր վերջը Հերման լեռը գալով, իր գուշակած մարգարէն երկրիս վրայ անձամբ տեսնելով հոգին կը հրճուի եւ անցեալին մէջ իրեն միջոցով տրուած՝ «Անոր մտիկ ըրէք» աստուածային պատգամին՝ այս անգամ նոր Իսրայէլացիներուն ուղղակի Աստուծոյ կողմէ չնորհուած պատգամին հետ միեւնոյն ըլլալը կը վկայէ։ Օրէնսդիր Մովսէս ալ, Քրիստոսի կարապետը եղող Յովհաննէս Մկրտիչի պէս, երկնային սիրով մը բոցավառած, Այլակերպութեան լեռը հրապարակաւ յայտնեց. «Անիկա պէտք է որ մեծնայ. բայց ես պզտիկնամ»։

ՓԱՒՆԱԿ ԻՍՔԷՆՏԷՐԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԷՋԵՐ

ԱՆԹԵԼ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

Անցեալ դարուն մէջ կատարուած ամենագեղեցիկ գիւտերէն մէկն է ելեկտրական Թրթռացումներու գիւտը, որ ծնունդ տուած է անթել հեռագիրին։ Ասկէ մանուկ, հիացման առարկայ է արդէն թէ՛ իր բնութեամբ և թէ իր կատարած դերովը, դեր որ հետզհետէ կը մեծնայ եւ անհրաժեշտ կը դառնայ։ Ներկայ պատերազմը լիովին կ'ապացուցանէ այս ճշմարտութիւնը։

Հայ ընթերցողը մինչեւ հիմա գրեթէ միայն անունով կը ճանչնայ այդ գեղեցիկ նորութիւնը, ահա ինչո՛ւ չհեկնութենէ զուրկ չեմ համարիր ծանօթացնել զայն ընթերցողներուն, առանց մասնագիտական նիւթի մէջ մտած ըլլալու երկիւղին։

Բնութեան մէջ ամէն երեւոյթ կապակցութիւն ունի նախորդ, ժամանակակից եւ ապագայ երեւոյթներու հետ. ոչինչ բացարձակապէս առանձին է, ոչինչ ծնունդ առած է առանց որ և է կապակցութիւն ունենալու զինքը կանխող երեւոյթներուն հետ եւ ոչինչ առանց որ և է ազդեցութեան կը մընայ թէ՛ իրեն հետ միասին և թէ իրմէ վերջ արտայայտուող երեւոյթներուն վրայ։ Հետեւաբար պարտինք հարեւանցի ակնարկ մը նետել ելեկտրական Թրթռացումներու գիւտին եւ զայն պատրաստող քանի մը իրողութիւններուն վրայ։

Վերջին աստիճան արագ ելեկտրական Թրթռացումները, հազիւ թէ ծնած, իրենց գործնական կիրառումը ունեցած են ծառայելով տեղէ տեղ նշաններու փոխանցումին, այնպէս որ չեն մնացած երկար տեն աշխատանոցներու յատուկ բարձր հետաքրքրական նիւթ մը, մատչելի միայն աշխատողներուն եւ խուզարկուներուն, և բաժինը քանի մը իմաստասէր մտքերու։ Գործնական մտքեր ձեռք անցուցած են զայն, ու անկէ ի վեր մեր ուշադրութիւնն ու հիացումը սաստկապէս հրաւիրուած են վառ պահուած հետզհետէ զարմանալի արդիւնքներով, անթել հեռագիրին, հերցեան ալիքներու ամենակարեւոր կիրառումին արագագայլ յառաջդիմութիւնը։ Ամէն երկրի փորձարկու գիտուններ կը մրցին իրարու հետ՝ հեռաւորութեան և կատարելագործութիւններու մեծագոյն չափը ձեռք բերելու համար։ Ու հնարագիրերը (brevets d'invention) խիստ չուտով իրարու կը յաջորդեն։ Գ. Պ. Մարքոնի, Թիսօ, Սլաբի, Փօփօֆ եւ տակաւին այնքան ուրիշներ, ստացած են արդէն չատ գեղեցիկ արդիւնքներ ու կը փնտռեն այն կատարելագործումները, որոնք միայն պիտի կրնան դարձնել անթել հեռագիրը ճշմարտապէս գործնական իրականութիւն մը։ Ասկէ կ'ելնէ թէ ներկայ վիճակին մէջ անթել հեռագրութիւնը կարող չէ ազդու և արդիւնաւոր կերպով կռեւ մղել հաղորդիչով փոխանցումին, այսինքն սովորական հեռագրութեան հետ ու տապալել զայն։ Սակայն եւ այնպէս բանաւոր հեռաւորութիւններու մէջ, պիտի կրնայ արդէն իսկ մեծ ծառայութիւններ մատուցանել։ Իրաւ է որ Գ. Մարքոնիի վերջին յաջողութիւնները, այն է՝ հին եւ նոր աշխարհներու միջեւ կատարած փորձերը պիտի կրնան հակասել այս ըսածներս, բայց ընդհակառակն եւ ուրիշ հեռագրական ընկերութիւնները կրնան, անշուշտ միայն հիմակուհիմա, չատ չյուզուիլ։ Մնաց որ, պիտի տեսնենք իրենց կարգին նշաններու փոխանցումի այս նոր միջոցին առաւելութիւններն ու թերութիւնները, եւ այն կատարելագործումները, որոնք անհրաժեշտ են որպէս զի ան կարենայ թելաւոր հեռագրութեան տեղը բռնել։

Այս գործնական կարեւորութեան քով, հերցեան կամ ելեկտրական ալիքները ունին ուրիշ մը, ոչ նուազ կարեւոր, այն է՝ իրենց իմաստասիրական տարողութիւնը, որ կը հաստատէ այնքան փայլուն որքան անսպասելի կերպով Մաքսուէլի գեղեցիկ եւ

հանճարիմաց տեսութիւնը, լոյսին ելեկտրամագնիսական տեսութիւնը՝ Հերցի ամենագեղեցիկ գիւտէն վերջը, կարելի է ընդունիլ, ամենայն վստահութեամբ, այդ տեսութիւնը որ լոյս կ'ընծէ ելեկտրական պարզ արտայայտութիւն մը։ Եթերի լուսեղէն թրթռացումը տեղի տուած է, ճիշտ է թէ առանց աղմուկի և առանց երկար վիճաբանութիւններու, նոյն կատարելապէս առաձգական, անճնշելի եւ անկշռելի միջավայրին (եթերին) ելեկտրական թրթռացումներուն։ Մաքսուէլի տեսութիւնը հարկադրուած է։ Ֆռէնէլի վեհաշուք գործը, հակառակ իր հիմքին տապալելուն, պահած է իր բոլոր կայունութիւնը, իր ներքին իրական արժէքը և իր օգտակարութիւնը։ Արդարև առնչութիւնները նոյնը և հետեւաբար զանոնք արտայայտող մաթեմատիքական հաւասարութիւնն ալ ճիշտ մնացած են։

Ահա տեսական և գործնական այս հետեւանքներն են զոր պիտի ջանամ պարզել, կոչում ընելով որքան որ կարելի է նոյն ինքն փորձերուն։

Հերցի անմահ և հանճարեղ գործին վրայ խօսելէ առաջ, պէտք է յառաջ բերեմ, քանի մը խօսքերով, այն փորձերը, իրողութիւններն ու պարագաները, որոնք պատրաստեցին, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, այդ գործը։ Ասոր համար պէտք է անուանեմ չորս արժէքաւոր,— անտարակոյս չափազանցութիւն պիտի չըլլար ըսել,— չորս հանճարաւոր բնագէտները, քանի որ կը կոչուին Ֆռէնէլ, Ամբէռ, Ֆարատէյ և Մաքսուէլ։

Գիտէք թէ Ֆռէնէլի փորձերը յաղթանակել տուած էին լուսեղէն թրթռացումներու տեսութեան ընդդէմ լոյսի արտահոսման (émission) տեսութեան, հակառակ Բէփլէրի, Նեւտոնի, Լափլասի աղդեցիկ պաշտպանութեանը։ Ֆռէնէլի համար լոյսը յառաջ կուգար վերջին աստիճան նուրբ և ամէն տեղ, նոյն իսկ մարմիններուն մէջ, տարածուող առաձգական եւ անկշռելի հոսանութիւն մը թրթռացումներէն։ Այս հաչակաւոր գիտունին հիանալի չէնքը, այսինքն բարձր կամ ֆիզիքական տեսաբանութիւնը, պիտի մնայ միշտ իրրև փառքի լուսապսակ մը այդ գեղեցիկ հանճարին, որ կը մարի իր քառասներորդ տարիքին մէջ, գիտութիւնը աննահանջելի գլուխով մը օժտելէ ետքը։

Մինչ Ֆռէնէլ կը հիմնէր բարձր տեսաբանութիւնը, Ամբէռ ելեկտրական հոսանքներու իրարու վրայ ունեցած ազդեցութիւններու օրէնքները կ'արտայայտէր ու այսպէս կը հիմնէր ելեկտրա-ուժաբանութիւնը (électro-dynamique)։ Ամբէռի խիզախ, կորովի եւ սուր երեւակայութիւնը, օգտուելով Ֆռէնէլի ենթադրութենէն, արտայայտած էր նոյն իսկ որ այդ միևնոյն հոսանութիւնը միջնորդն էր ելեկտրական հոսանքներու իրարու վրայ ունեցած ներգործութիւններուն. երկու հոսանքներ իրարու վրայ կ'ազդէին փոխադարձաբար եթերին միջոցաւ, որ միւս կողմէ լուսեղէն երեւոյթներու միջավայրն էր։

Ֆարատէյի մեծահոչակ բնագէտին այս յանկուցիչ տեսութիւնը երկար տեղն առնոց որ և է հաստատումի մնաց։ Անոր մահէն քանի տարի ետքը միայն հաստատումի ճամբուն մէջ մտած է ան։

Ելեկտրական քանի մը նշանաւոր առընչութիւններ, որոնք արագութեան մը արտայայտութիւնն են, զանազան և անկախ մեթոտներով չափուելով հաւասար գտնուած են մօտաւորապէս 300 հազար քիլօմէդրի, մէկ երկվայրկեանի մէջ. լոյսի արագութիւնն է ասիկա։

Երկու բոլորովին տարբեր ուղղութիւններէ մեկնելով այսպէս ճիշտ ու ճիշտ միեւնոյն կէտին հասնելու այս իրողութիւնը մեծապէս զարմացուցած էր խորհող միտքերը։ Բայց թէ ի՞նչ էր վերոյիշեալ առնչութիւններու խմաստն ու բնութիւնը, Մաքսուէլի հանճարն է որ մեզ պիտի պատասխանէ։ Իրաւ է որ իբրև բացատրութիւն կարելի էր ըսել, թէ ելեկտրականութիւնը լոյսի արագութեան հաւասար արագութեամբ կ'ընթա-

նայ մետաղեայ թելերու երկայնքին, բայց լոյսը թելերու երկայնքին չէ որ ճամբայ կ'ընէ, այլ օդին, ապակիին եւ ուրիշ այս տեսակ տարելեկտրական (diélectrique) մարմիններուն մէջէն։ Ի՞նչ է այս երեւոյթներուն բնութիւնը։

Թողունք պահ մը անգլիացի մեծ քնագէտը, տեսնելու համար գործը իր մէկ հրաշակաւոր հայրենակիցին, որուն աշխատութիւնները ունեցած են իր վրայ հիմնական եւ խիստ արդիւնաւոր ազդեցութիւն մը։ Ֆարատէյի վրայ կ'ուզեմ խօսիլ, որուն փորձերը տարելեկտրական մարմիններուն վրայ, վերիվայր չրջած են հին ըմբռնումները առնոց մասին։

Գիտենք թէ ելեկտրական տեսակէտով մարմինները երկու մեծ խումբի կը բաժնուին, ոմանք հաղորդիչներ են, ինչպէս մետաղները, ուր ելեկտրական հոսանք կրնայ տեղի ունենալ, և ուրիշներ վատ հաղորդիչներ կամ մեկուսացողներ եւ կամ տարելեկտրականներ են, ինչպէս են օդը, ապակին, խունամերձը (paraffine), ռետինը, խէժը, կուտաբերգան, ևլն։ Ի՞նչ է այս վերջիններուն դերը. հիներուն համար կրաւոկան է ան. մեկուսացողները բոլորովին անգործօն դեր ունին եւ կ'ընդդիմանան պարզապէս ելեկտրականութեան անցնելուն։ Ֆարատէյ ցոյց տուաւ որ այդպէս չէր, եւ թէ փոխելով մեկուսացնող մարմինը, ուրիշ բոլոր պարագաները նոյնը թողլով հանդերձ, երեւոյթներու ամատկութիւնը կը փոխուէր, բան մը որ տեղի պիտի չունենար եթէ արդարեւ մեկուսացնողը բոլորովին չէզոք դեր ունենար։ Բազմաթիւ փորձեր անհերքելի կերպով ապացուցին թէ մեկուսացնողներն ալ գործօն դեր մը ունին, որ կարելի եղաւ չափել իւրաքանչիւր մեկուսացնողի համար։

Մաքսուէլ որ հիմնովին ուսումնասիրած էր Ֆարատէյի աշխատութիւնները, չէր անգիտանար մեկուսացնողներու կատարած կարեւոր դերը։ Ապչեցնող համարձակութեամբ մը, եւ հակառակ մինչեւ այն ատեն ծանօթ ամէն փորձերուն, կը յայտարարէ թէ մեկուսացողները ո՛չ միայն ազդեցական երեւոյթներուն մէջ մասնակցութիւն ունին, այլ նաև ակածական (d'intucton) երեւոյթներուն մէջ, եւ թէ մեկուսացողներու մէջ տեղի ունեցած երեւոյթներու բնութիւնը տեղափոխում մըն է։

Այս առաջարկութիւնը, որ ճշմարիտ հանճարի մը դրոշմը կը կրէ, երկար տարիներ առանց փորձառական վաւերացումի պիտի մնար։ Արդարեւ 1864ին հրատարակած իր գլուխ գործոցը 1887ին միայն, անմահ գիտունին մահէն ութը տարի վերջը, Հերցի գեղեցիկ գիւտովը իր ամենափայլուն հաստատումը պիտի գտնէր։

Մ. Ն.

1905ի ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՐԵԳՈՅՑԸ

Ն. Կ. Պէրպէրեան եւ Որդի Տպարանէն, լոյս տեսած է 1905 Տարիի Ժողովրդական Տարեգոյցը, չահեկան բովանդակութեամբ մը, գեղարուեստական կողքով ու մաքուր տպագրութեամբ։

Այս Տարեգոյցը, որ 11 տարիներու իր գոյութեանը մէջ, մեծ ընդունելութեան արժանացած է ընթերցող հասարակութեան կողմէ, այս տարի չատ աւելի խնամուած բովանդակութիւն մը կը ներկայացնէ, պարունակելով զանազան յօդուածագիրներէ գեղեցիկ գրութիւններ եւ ընթեռնելի չատ մը կատորներ, զուարճալիքներ, ինչպէս լուսանկարը Փասիմին, եւ իրմէ գրուածք մը։

Գեղուզանցապէս զբօսեցուցիչ է նաև Մ. Գալէնեէրի Ակնցիներու բարբառով մէկ պատկերը։ Իր բազմակողմանի բովանդակութեամբ, Տարեգոյցը իսկապէս ժողովրդական գիրք մըն է, և պէտք մը ամէն անհատի։ Գինն է 5 ղրշ.ի համեստ գումար մը, ինչ որ մատչելի կը դարձընէ Տարեգոյցը ամէն ընթերցողի։

2—10

ՀՐԱՇՔՆԵՐԸ ԿԱՐԵԼԻ՞ ԵՆ

ԻՆՉ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Պատմական տեսակէտէն հրաշքներու իրականութիւնը քննելէ ու տեսնելէ ետքը, բնական է անդրադառնալ անոնց կարելիութեանը վրայ։

Տարակոյս չկայ որ, ոչ Ս. Գիրքը և ոչ քրիստոնէական կրօնը այդ խնդրով կը զբաղին, անոնք հրաշքներու պէտքին հետ մէկտեղ անոնց դէպքերը կը յիշեն, պահանջելով այդ իրողութեանց մասին զօրաւոր հաւատք։ Տարակոյս չկայ նաև որ, անխու ու անհամար քրիստոնեաներ իրենց կեանքի կարճ տեւողութեանը մէջ, առանց որ եւ է տարակոյս ունենալու հրաշքներու կարելիութեանը վրայ, իրենց պարզուկ հաւատքովը ու ջերմեռանդ սիրտովը փարեցան անոնց իբրև Աստուծոյ զարմանալի գործերը ու նշանները, եւ այդպէս իրենց պանդխտութեան կարճ օրերը լրացնելէն վերջը՝ անցան մահուան շուքի ձորէն դէպի յաւիտենականութեան փառաւոր ու պերճ վայրերը, ու հո՛ն, այսօր կենդանի արեգին պայծառ լոյսին մէջ որոշ կը տեսնեն անոնց իսկութիւնը։ Բայց պակաս եղած չեն երկրի վրայ անհաններ՝ որոնք գոհ չըլլալով պարզ հաւատքէ, իրենց խորախորհուրդ միտքովը չանացած են փնտռել ու գտնել դժուարհասկնալի խնդիրներու գաղտնիքը և չեն ուզած ընդունիլ ամէն ինչ որ իրենց տարմաբանութեանը և խորհուրդի հասողութեանը տակ չգար, կամ չկրնար մեկնուիլ անոնցմով։ Քանի փիլիսոփայութիւնը յառաջացաւ ու մարդկային միտքերու առջեւ հետազօտութեան եւ ուսումնասիրութեան ընդարձակ սահմաններ բացուեցան, այնքան հրաշքներու կարելիութեան խնդիրովը զբաղող փիլիսոփայ միտքեր չատցան։

Կայ լուրջ ու համեստ փիլիսոփայութիւն մը, ոյ բնաւ կասկած չյայտներ հրաշքներու կարելիութեանը մասին, այլ ընդհակառակը զօրաւոր փաստերով կ'աշխատի ապացուցանել զայն. ներկայ քրիստոնեայ ողջամիտ Աստուածաբանութեան փիլիսոփայութիւնն է ան, որուն ներկայացուցիչները քիչ չեն Եւրոպայի ու Ամերիկայի մէջ։ Սակայն կարգ մը փիլիսոփայական դրութիւններ կասկած ունին, և նոյն իսկ կը հակառակին անոնց կարելիութեանը։

Թողլով Մալեպրանխը (Mallebranch), *Հիւմը* (Hume) *եւ Հեկելը* (Hegel) *որոնք իրարմէ քիչ տարբերութեամբ գրեթէ, սկեպտիկ միտքեր եղած են ու սկեպտիկ փիլիսոփայութեան դռները բացած են, դառնանք փիլիսոփայութեան երեք կարեւոր ճիւղերուն, որոնք կը հակառակին, բան մը ըսելով, հրաշքի կարելիութեան դէմ։*

Երբ Պաքոն՝ փիլիսոփայական աշխարհին մէջ չատոնցուընէ անտես եղած ճիւթին վրայ գարձուց խորհող միտքերը, որպէս զի ճշմարտութիւնը անոր մէջ ու անով փնտրուի, ծագում առած եղաւ նիւթապաշտ կամ իրապաշտ դպրոցին։ իսկ երբ Տէքարդ, ամէն ինչ անտեսած, իր եսէն կ'սկսէր փնտրել իրականութիւնը ու մեկնել գոյութեան գաղտնիքները, ծնունդ տուած եղաւ հոգեպաշտ դպրոցին. այս երկու դպրոցները իրենց երկու ծայրայեղութեանցը մէջ հակառակ կանգնեցան հրաշքի կարելիութեանը. մէկը՝ ամբողջովին ճիւթին յարած, ու անտեսելով հոգիի գոյութիւնը, ստիպուած՝ անպէտ, անտեղի ու աննկարելի սեպեց հրաշքը, քանի որ երկու տարբերու, նիւթի ու աննիւթի, գոյութիւնը ու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է հրաշքի գործադրութեան մէջ։ Իսկ միւսը՝ ամբողջովին փարած ըլլալով աննիւթին, ու նիւթին ալ աննիւթին մէջ լուծելով, տեղ մը չկրցաւ տալ հրաշքին, իր փիլիսոփայութեանը մէջ։ Պէտք չկայ ըսելու թէ, նիւթի և աննիւթի, հաւասարապէս գոյութիւն և իրականութիւն ունենալը, որուն մեզմէ ոչ մէկը կը տարակուսի, ինքնին այդ երկու դպրոցներուն հիմնական հարուած մը կուտայ, ու գիտին կը տապալէ զանոնք իրենց բոլոր հակառա-

կութիւններուն ու պնդումներուն հետ մէկտեղ։

*Գանք հիմա Համաստուածութեան (Pantheism), որուն գլուխը կը կանգնի 17րդ դարու մեծ Հրեայ միտքը՝ Սբինոզա (Spinoza)։ Համաստուածութիւնը կ'ընդունի, թէ՛ աննիւթի և թէ՛ նիւթի գոյութիւնը, բայց սա տարբերութիւնով որ, նիւթը այնքան կը բարձրացնէ որ, զայն գրեթէ աննիւթին, Աստուծոյ, հաւասար (1) կ'ընէ. այնպէս որ Անհուն մը գոյութիւն ունի և միևնոյն ատեն կայ հունաւոր տարր մը. սակայն այս վերջինը առաջինին համար միայն գոյութիւն ունի, կամ ուրիշ խօսքով, հունաւորը Անհունին տարբեր մէկ երեւոյթն է։ Համաստուածութեան համեմատ Անհունը իր ահմանաւոր վիճակին մէջ կ'ըլլայ հունաւոր, եւ հունաւորը իր անսահմանութեանը մէջ կ'ըլլայ Անհուն. այնպէս որ աճիւն Աստուածը ինքզինքը հունաւոր նիւթի միջոցով կը յայտնէ և իր ամենիմաստ կարգադրութիւնովը այնպէս ընել յարմար տեսած է։ Սբինոզայի եւ իր համաստուածեան հետեւողներուն համեմատ հրաշքը անկարելի է, որովհետեւ Աստուած իր նախասահմանական կարգադրութեանը հակառակ չկրնար գործել և այսպէս ինքը իրեն դէմ հակասէ, վասն զի կ'ըսէ թէ՝ հրաշք մը առաջ գալու համար հունաւորը (բնութիւնը) կոտրել կամ զայն հակասել պէտք է, մինչ Անհունը քանի որ անգամ մը որոշած ու կարգադրած է հունաւորով ու անոր բնական օրէնքներովը ինքզինքը յայտնել չկրնար իր այդ որոշմանը կամ կարգադրութեանը հակառակ գործել, եթէ ոչ ամենիմաստ ու ամենագէտ Աստուած մը չկրնար ըլլալ։ Այս առարկութեան մէջ ճշմարտութիւն մը կը տեսնուի, ինչպէս յայտնի է. եւ առարկութեան բուն իսկ չարժառիթն է Աստուծոյ թերութիւն մը չվերագրել։ Ճշմարիտ է որ Աստուած ինքը իրեն դէմ չկրնար հակասել ու իր հաստատած օրէնքներուն ու ծրագիրներուն հակառակ չկրնար գործել. բայց խնդիրը գիտնալն է թէ Ան ի՛նչ կարգադրած կամ որոշած է. ստո՞յգ է, համաստուածութեան ըսածին համեմատ, թէ Աստուած սկիզբէն որոշած է միայն հունաւորով յայտնուիլ։ Ո՞վ կրնայ ըսել թէ Անոր նախասահմանական կարգադրութեանը մէջ չկար ժամանակ ժամանակ ալ հունաւորին վրայ ճնշումներ ի գործ դնել և այսպէս ինքզինքը յայտնել. մարդկային միտքը որքա՞ն քիչ տեղեակ է աստուածային գաղտնիքներուն, և այդ վիճակին ի՛նչ յիմարութիւն է ելլել յանդգնութիւնը ունենալ ըսելու թէ՝ մենք գիտենք և լիովին տեղեակ ենք Աստուծոյ յաւիտենական որոշումներուն ու նախասահմանական կարգադրութիւններուն։

Համաստուածութիւնը ուրիշ սխալ քայլ մըն ալ կ'առնէ, որուն պատճառով առարկելի կը դառնայ հրաշքներու կարելիութիւնը։ Ան բնութիւնը մարդէն վեր ու կատեւոր կը նկատէ. կ'ըսէ թէ՝ մարդ բնութեան համար ստեղծուած է, իբր թէ անոր գարդը ըլլար, ուստի մարդ պէտք է բնութեան հլու հպատակ ըլլայ և անոր համար ապրի. այս տեսութեան համեմատ, Աստուծոյ նպատակը և գլուխ գործոցը կը կազմէ բնութիւնը և ոչ թէ մարդը, հետեւաբար բնութիւնը մարդուն համար իր ընթացքին մէջ զարտուղութիւն չկրնար ունենալ, վասն զի անկատեւորը՝ կատեւորին ու խոնարհը՝ բարձրագոյնին առջեւ պէտք է որ տեղի տայ։ Ճշմարիտ է այս հետեւութիւնը, եթէ երբեք ստոյգ ըլլար որ Աստուծոյ ծրագիրին մէջ բնութիւնը իբր նպատակակէտ տեղ բռնած ըլլար. բայց թէ աստուածային յայտնութիւնը և թէ՛ մարդկային քրիստոնէական փիլիսոփայութիւնը միաձայն կը վը-

---

(1) *Հոս պէտք է դիտել թէ, նիւթապաշտութիւնը զԱստուած նիւթի աստիճանին խոնարհեցնելով, անոր մէջ կը կորսնցնէ, իսկ հոգեպաշտութիւնը նիւթը Աստուծոյ աստիճանին կը բարձրացնէ ու զայն անոր մէջ կը կորսնցնէ։*

կայեն մարդուն աւելի բարձր տեղ մը գրաւած ըլլալը։ Եթէ Աստուած իր յաւիտենական ծրագիրին գործադրմանը մէջ մարդը ունէր իբրեւ վերջնական նպատակակէտ և որուն համար պատրաստեց բնութիւնը իր զանազանութիւնովը ու հրաշալիքներովը, որեմն ի՞նչ դժուարութիւն կը մնայ ընդունելուն մէջ թէ Աստուած իր գլուխ-գործոցը եղող ու իր մեծագոյն նպատակը կազմող մարդուն պէտքին ու կարօտութեանը համեմատ բնութեան զարտուղութիւններ կատայ բնութեան՝ զոր արդէն մարդուն համար պատրաստած է։ Երբ ան Աստուծոյ ձեռքին մէջ իբր միջոց կը գործածուի մարդուն բարեաւութեանը համար, այն ատեն որքան ալ զարտուղութիւններ ստանայ իր բնական ու սովորական ընթացքէն ու ճնշուիներու ենթարկուի, իր բուն նպատակին ծառայած չըլլա՞ր։

Կ՚առարկուի թէ, Աստուած անբնական միջոցներով չգործեր։ ուստի քանի որ հրաշքներն ալ անբնական գործեր են՝ անկարելի է որ տեղի ունենան։ Ինչպէս վերեւ տեսանք, անբնական գործեր, այսինքն բնական օրէնքներու ու երեւոյթներու մէջ զարտուղութիւններ, բոլորովին անկարելի բաներ չեն Աստուծոյ զոր երբ մարդուն համար կ՚ըլլան անոնք, բայց քիչ մըն ալ անզրաղաւնանք տեսնելու թէ հրաշքները անբնակա՞ն բաներ են։

Արդէն իսկ կարգ մը հրաշքներ որոշ կը ցուցնեն թէ իրենց մէջ չկայ բնութեան օրէնքներուն հակառակող տարր մը։ ի՞նչ են հին Եգիպտոսի վրայ դրկուած հարուածներէն չատերը, ինչպէս մուկ, չանաճանճ, ուռեցք, կարկուտ, խաւար, մահ, ի՞նչ են Իսրայէլի համբորդութեանը միջոցին տեղի ունեցած հրաշքներէն ոմանք, ինչպէս, լորամարգիներ ղրկուիլը, երկրի պատառուիլը ու մարդոց ողջ ողջ կլլուիլը, չէ՞ որ ասոնք բնական օրէնքներու սահմանին մէջ տեղի ունեցած դէպքեր են։ Միայն թէ գերագոյն կամք մը զանոնք կը հպատակեցնէ իրեն՝ իր յարմար գտած պահուն տեղի ունենալու համար։ Այսօրինակ հրաշքներ չատ կան թէ՛ Հին և թէ՛ Նոր Կտակարաններուն մէջ, որոնք ինքնին բնութեան գործերն են, բայց իշխող կամքի մը հպատակուած։

Բայց գալով այն հրաշքներուն որոնք անբնական ըլլալու երեւոյթը ունին, ինչպէս են, սպառիչ կրակի, լափող բոցերու ազդեցութեան կտրուիլը, կոյրերու տեսնելը, յամրերու խօսիլը, անդամալոյծներու ուրախութեամբ ոստնուելը ու մեռելներու գերեզմանի խորերէն կեանքի վերադարձը, ասոնք և ասոնց նման հրաշքները տեսակետով մը բնութեան օրէնքներէն դուրս դէպքեր համարելու իրաւունք ունինք, բայց կրկին չենք կրնար ըսել թէ ասոնք բնական չեն։ Այո՛, անբնական են, բայց մեր ըմբռնած բնականի նեղ սահմանին նայելով. իսկ եթէ այնպէս ըմբռնենք թէ մեր տեսած եւ իմացած բնութեան սահմանէն վեր, մեր միտքի հասողութենէն դուրս, ուրիշ սահման մըն ալ կայ գործունէութեան և օրէնքներու, որը տիեզերական բնականին համար մեծագոյն լրացուցիչը կը կազմէ մեր բնութեան, այն ատեն՝ ալ տարակոյս կը մնա՞յ թէ հրաշքները անբնական են։ Որքան որ բնական է ձգողական զօրութեան ազդեցութիւնովը նիւթի մասնիկներու դէպի երկիր ձգուիլը, նոյնքան ալ բնական չէ՞ անոնց դէպի ետ քշուիլը ձգողութենէ աւելի զօրաւոր ոյժի մը ազդեցութեանը տակ, որ կը գործէ հակառակ կողմէն, ինչպէս կը տեսնուի չոգիին և ծուխին դէպի վեր ելլելուն մէջ, փոխանակ վար իջնելու անմիջապէս։ Եթէ երկրի վրայ տեսնուած բնութեան օրէնքներուն մէջ կը գտնուին անոնկներ՝ որոնք ղիրար կը հակազդեն ու չենք վարանիր կրկին անոնց հետեւանքները հաւասարապէս բնական կոչելու, ինչո՞ւ ուրեմն պիտի վարանինք՝ երբ տեսնենք թէ բարձրագոյն ու աւելի զօրաւոր օրէնք մը կուգայ միջամտել բնութեան օրէնքներուն վրայ ու յառաջ բերել դէպք մը զոր կը կոչենք հրաւէ։ Տարակոյս չկայ որ այս տեսնելի բնութեան օրէնքներու սահմանէն

դուրս, բարոյական օրէնքներու ընդարձակ սահմանը կայ, որուն մէջ նաև կը գործէ Աստուած. եւ այս երկու սահմանները մէկտեղ է որ կը կազմեն ամբողջ բնականը. եւ քանի որ հրաչքները այս երկու սահմաններուն մէջ գործող օրէնքներուն ազդեցութեանը տակ տեղի կ'ունենան, ըլլայ ան համերաչխ կամ հակասական, չենք դրնար կոչել զանոնք անբնական դէպքեր։ Ու քանի որ կարելի է ինչ որ բնական է, հետեւաբար հրաչքները կարելի են և ուստի տեղի չկայ անոնց վրայ որ և է կասկած ունենալու։

Ս. Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՆՈՐ ԷՋ ՄԸ ԲԻԲԼԱԿՆԻ ՄԷՋ

ԲԻԲԼԱԿՆի մէջ բացած ըլլալով մասնաւոր գլուխ մը՝ "կենսագրական Բաժին,,ի, —ինչ որ կը կարծենք թէ մեծապէս շահագրգռական պիտի ըլլայ ընթերցողներուն,—առաջիկայ թիւէն՝ պիտի սկսինք հրատարակել կենսագրութիւնները՝ Պատմութեան, Գրականութեան եւ Արուեստներու մէջ օսար երեւելի դէմքերու, ըլլա՛ն գրագէտ, ըլլան դիւանագէտ եւ արուեստագէտ: Այդ կենսագրականները պիտի ըլլան այդ կարգի դէմքերու որչափ կեանքին պատմութիւնը՝ նոյնչափ ալ պիտի պատկերացնեն անոնց գործը եւ գիրենք համբաւի մը տիրացնող նկարագիրի ու գործունէութեան յատկանիշները: Վստահ ենք որ, այս նիւղը պիտի կազմէ ԲԻԲԼԱԿՆի կարեւոր էջերէն մէկը, եւ ընթերցողները հաճոյքով պիտի կարդան այդ կենսագրականները երեւելի դէմքերու, որոնց կեանքը ու գործերը շահեկան ու օգտաւէտ ընթերցանութեան մը առարկայ պիտի դառնան: Միւս կողմէ՝ շատ կարեւոր շարք մը պիտի ըլլայ կենսագրականներու այս էջին մէջ ներկայացուած դէմքերու տողանցքը, որուն ամբողջութիւնը մնայուն ու միտք հետաքրքրական գործ մը պիտի ըլլայ ԲԻԲԼԱԿՆի սիւնակներուն մէջ, եւ ընթերցողները, յաջորդաբար ծանօթանալով աշխարհի ամէնէն հռչակաւոր մարդոց կեանքին ու գործերուն, տարուան ընթացքին մէջ պիտի գտնեն 50ի մօտ անձերու կեանքին պատկերը, մարդիկ որոնք գրեթէ չեն ծանօթացուած մեր մէջ, թանի որ շատ քիչ մշակուած է այս նիւթը: Գաղափար մը տալու համար այդ կենսագրականներուն գրուածքին վրայ, ըսենք թէ, անոնք Եւրոպացի՝ հեղինակներէ շատ կարող գրիչներու կողմէ պատրաստուած՝ խնամուած ու ամփոփ աշխատութիւններ են, անանկ որ, ընթերցողները թուականներու եւ մանրամասնութիւններու խնդումներ չէ՛ որ պիտի գտնեն անոնց մէջ, այլ ամփոփ պատկերը նիւթի առարկայ դարձած հեղինակին կեանքին ու գործերուն, անանկ որ իւրաքանչիւր կենսագրական գրեթէ մէկ անգամէն պիտի կրնայ աւարտիլ:

ԲԻԲԼԱԿ՚ի միտք աւելի փայլուն հանդիսացնելու համար, ծրագրած ենք ուրիշ ուղղութիւններ ալ՝ զոր յայտնելու առիթը պիտի ունենանք հետզհետէ (*):

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

(*) Շեչտե՛նք արդեօք այս առիթով թէ, ընթերցողները ու բաժանորդները ալ, պէտք է քաջալերեն մեզի՝ գլուխ հանելու համար այս առաջադրութիւնները, իրենց նիւթական օժանդակութիւնովը, և քիչ մը աւելի փութկոտութիւն դնելով իրենց վճարումներուն մէջ։ ԽՄԲԱԳՐ.

ՀՐԱՄԱՐՏԸ

(ՀՐԴԵՀԻ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ)

Դեռ քանի մը օր առաջ ականատես եղանք հրդեհի մը, որ երկու ժամուան կարճ միջոցի մը մէջ լափլիզեց 25—30 չէնքեր։ Ու այս առիթով տեսանք թէ այս մեծ աղէտը, որ դարերէ ի վեր արհաւիրքը եղած է մարդկութեան, իր պարզած ահաւոր տեսարաններուն եւ թողուցած սրտաճմլիկ աւերակներուն հետ, կուտայ նաեւ խորհուրդներ ու կը ներկայացնէ ուրիշ տեսարաններ ալ՝ որոնք մխիթարական հանգամանք մը ունին։

Ազնիւ ու վսեմ բան մը կայ կրակին դէմ մարդուն մղած պայքարին մէջ։ Հրդեհը ամէնուն թշնամին է. մէկ դասակարգի մը, կամ ժողովուրդի մը, կամ ազգի մը արհաւիրքը չէ ան. չարիք մըն է, որ բովանդակ աշխարհը կը սարսափեցնէ. և անոր դէմ մղուած պայքարին ամէն մարդ կը հասկրի. անձերու կամ պետութիւններու միջեւ մղուած պատերազմի մը չնմանիր հրամարտը, որ ունենայ իր համախոհներն ու հակակիրները, ինչպէս պատերազմներու մէջ. չատ ատեն մարդիկ յաճախ իրենց չահերուն կամ դատողութեան ու գաղափարներուն համար մէկ կամ միւս կողմը կը հակին։ Կրակը չունի համակիրը բացի այն ինկած հոգիներէն որոնք հասարակաց այս աղէտը իրենց օգուտին ծառայեցնելու չափ կարճ միտք ու սեւ սիրտ ունին։ Ամէն մարդ, բնազդումով կամ խորհուրդով, գիտէ թէ կրակը թշնամին է մարդուն հանգստութեան, երջանկութեան ու պատիւին։ Ամէն մարդ գիտէ թէ անխիղճ ճիւաղ մըն է ան որ պզտիկներուն, կիներուն, ծերերուն, որբերուն և այրիներուն անօգնականութեան և տկարութեան համար գութ չունի։ Ամէն մարդ գիտէ թէ աւերիչն ու քանդիչն է ան գեղեցկութեան եւ արուեստի ամէն գործերուն, զոր մարդկային հանճարը երբեք ծրնած է, և որոնք մարդկութեան պաշտամունքին առարկան դարձած են։ Քաղաքակրթութեան, յառաջդիմութեան աններող թշնամին է ան, որ կը փափաքի աչխարհ ետ տանիլ կամ կասեցնել. վանիկայ իր ընթացքին մէջ։ Մեգերայ մըն է ան, զոր ոչ արցունքը կրնայ ողոքել, ո՛չ աղերսը, ոչ պատանքը, ոչ նուաղումը, ոչ իսկ մահը, այլ իր օձախուիւ մազերով, դիւային քրքիջով կ՝արչաւէ անդորը ու խաղաղ քաղաքներու և գիւղերու մէջէն և ահա իր ետևը աւերակ, ամայութիւն, ու թշուառութիւն միայն կը թողու։

Ասոր համար է որ մարդ ուխտեալ թշնամի մըն է հրդեհին, և անոր դէմ պայքարելը կարծես կիրք մըն է իրեն համար չատ անգամ, քան խորհուրդ ու դատողութիւն։ Եւ երբ կը տեսնես գիւղի մը կամ քաղաքի մը մարդիկը որ հասարակաց այս մեծ չարիքին դէմ կը պայքարին քայլ առ քայլ, մատ առ մատ, կարելի եղածին չափ չափաւորելու համար այն ջնասը, զոր հրդեհը առաջ պիտի բերէ, այդ պայքարին մէջ ազնիւ ու վսեմ բան մը կը դիտես։

Հրդեհը միջոց մըն է որ քեզի աւելի մօտ կը բերէ ժողովուրդին խոնարհ խաւերուն պատկանող անհատները։ Մեծկակ կրակի մը առեն, կը տեսնես մարդիկ, որոնք փիզիքապէս կամ մտաւորապէս ա՛լ, կը հատնին կը լմննան, այն գերագոյն ճիգին մէջ, զոր կ՝ընեն իրենց ու իրենց վերաբերողներուն ինչքն ու ստացուածքը փրկելու համար. ու մեր սիրտը ասոնց կ՝երթայ։ Կը տեսնես մարդիկ, որոնք իրը չրհանկիր կամ իրը պաշտօնեայ իրենց բոլոր կրցածը կ՝ընեն հասարակաց աղէտին դէմ արդիւնաւորապէս պայքարելու համար. ու հպարտութիւն մը կը զգաս այս քաջերուն յայտող չանքերը տեսնելով։ Կը տեսնես մարդիկ, որոնք ո՛չ մէկ դասակարգին, ոչ ալ միւսին պատկանելով հանդերձ, ամէնէն մեծ ու կենսական վտանգները կը տեսնեն, ու իրենց փորձառութեամբ ու խելքով ուղղութիւն կուտան աչխատողներուն ու կը հիանանք ասոնց վրայ։ Բայց ուրիշ դասակարգ մը կայ, ո-

րուն ամէնէն աւելի կը համակրինք, որուն համար ամէնէն աւելի հպարտութիւն կը զգանք եւ որուն վրայ ամէնէն աւելի կը հիանանք, եւ ասիկա այն դասակարգն է որ ոչ իր խելքով, ոչ իր ուսումով, ոչ իր դրամով կամ ուրիշ մէկ առաւելութեամբը նշանաւոր է։ Ասիկա ժողովուրդին խոնարհ այլ պատուական դասակարգն է, որ բոլորովին անձնուէր չարժահիմով միայն կը նետուի կեանքին ամէնէն վտանգաւոր տեղը, կը մտնէ ամէնէն ծանր գործերուն տակ, կը մաքառի՝ ամէն վտանգ կամ վնաս անտեսելով, կը պայքարի բնազդաբար, մոլեգնաբար, կատաղօրէն։ Կը տեսնէ ա զինքը արիւն քրտինք մտած բոցերուն մէջ, ինկող գերաններուն կամ փլչող պատերուն ամէնէն մօտը, վտանգուած տուներուն տանիքներուն վրայ, բոցերուն ճիշդ դէմը, կամ ջրաթաթաւ, տղմաթաթախ վիճակի մէջ, ջրհանին գլուխը կեցած, կամ ջուրի դոյլերը ձեռքը բազմութեան մէջէն կը սահի արագ, կը տեսնես զինքը յոգնած, քրտնած, վիրաւորուած, վիճակ մը որ յաճախ ծանր հիւանդութեան կամ երբեմն ալ մահուան պատճառ կ'ըլլայ. և այս դասակարգը ամէնէն աւելի արժանի է մարդոց հիացումին, և երախտագիտութեան առարկան ըլլալու, քանի որ մանաւանդ չահու մը ակնկալութիւնը չէ որ զինքը հրամարտին ամէնէն վտանգաւոր տեղերը կը մղէ։

Ու երբ այս հրդեհին գործած աւերը տեսանք ու անոր առջ բերած վնասները ու նեղութիւնները ըմբռնեցինք, և մտածեցինք թէ ասկէ որքա՜ն աւելի մեծերը ըրած է ու կ'ընէ, ու քիչ վերջը տեսանք նաև մեր սեւեռակին կրակարանին հաճելի, ճարճատուն ու մխիթարական բոցը, չկրցինք ծուռ աչքով չնայիլ այս վերջինին վրայ, Մեզի անանկ թուեցաւ թէ, այս հաճելի, սիրուն գրեթէ ժպտալից երեւոյթը դիմակ մըն է, որ ոճրագործի մը, հրէշի մը դէմքը կը ծածկէ։ Դժուար եկաւ մեզ հաւատալ թէ ինչպէս այս մեր ամենօրեայ բարեկամը, որուն ներկայութեան բաղձացող ենք ու առանց անոր գրեթէ չենք կրնար ըլլալ, այս անմեղ ու սիրելի բարեկամը կրնար մարդկութեան ամէնէն մեծ արհաւիրքներէն մէկը ըլլալ։ Եւ սակայն իրողութիւնը այն է որ, զգացումներու պէս՝ որոնք մարդոց մէջ օրհնութեան համար տրուած ըլլալով հանդերձ, անոնց կործանումն ու անէծքը կ'ըլլան, որովհետև մարդ չկրնար սանձել զանոնք, կրակն ալ մարդուն անխոհեմութեան, անհոգութեան եւ ուրիշ պատճառներու հպատակի դիրքէն տիրոջ դիրքին բարձրացածին պէս, կը քանդէ, կը կործանէ ու կ'աւերէ անխնայ ու աննկատ։

Ու անցեալ օրուան կրակին եւ ուրիշ հրդեհներու առաջ բերած աւերման խորհուրդին պատճառով, տակաւին կարող եղած չեմ լիովին հաչտուիլ կրակարանիս անմեղ կրակին հետ ու քէն ըրած մարդու պէս ծուռ աչքով կը նայիմ անոր։

ՅՈՎՀ. Ս. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱՐԵԼԻ Է ՀԱԻԿԻԹՆԵՐԸ ՀՈՏԵԼԷ ԶԵՐԾ ՊԱՀԵԼ

Մ. Քարլ Բայնհարտի ըսածին նայելով, ծծմրական թթուն գոհացուցիչ արդիւնք կրնայ տալ, որովհետեւ հաւկիթի կեղեւին մէջ այն տեսակ փոփոխութիւններ կը մըտցընէ, որ այլ եւս օդին դէմ անթափանցիկ կ'ըլլայ։ Ծծմրական թթուին կարճատեւ ազդեցութեան տակ՝ հաւկիթի կեղեւին fառպօճադ sը coն՝ սիլճbար sը coի փոխուելով, կեղեւը կարծր և անթափանցիկ կը դարձընէ։

. ԿԱՂԱՆԴԻՆ ԻՆՉ ՆՈՒԷՐ ՏԱՄ

ԺԱՄԱՆԱԿ ԿԱՄ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽԱՂԵՐ

ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՆՕԹԵՐ

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Էջմիածինէն՝ Պոլիս բարձրաստիճան եկեղեցականի մը գրուած նայ. 6 թուակիր նամակի մը մէջ կարդացուած է. —«Երեւանէն լուր եկաւ թէ, հաստատապէս վճռուած է որ բոլոր Հայ եկեղեցիներու գրաւուած դրամագլուխները ետ պիտի դարձուին»։

×

Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսը չաբաթ օր մեկնեցաւ մայրաքաղաքէս, դէպի Սիս։

×

Թիֆլիզի մէջ վերջերս մեծ եր Տիկին Մարիամ Սավելիշա Խանչելաձէ (ծնած Մանուէլեան)։ Հանգուցեալը կենդանութեանը վափաք յայտներ է. որ Մեխիթի մօտ գտնուած իր սեփական հողը յատկացուի անդամալոյծ կիներու ապաստանարանի մը, առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան։ Ժառանգորդները այդ հողը կը յանձնեն Թիֆլիզ քաղաքին, որպէս զի այդ կալուածին արդիւնքով իրագործուի հանգուցեալին կամքը։ Հանգուցեալը ինք անդամալոյծ ըլլալով, վափաքեր է որ իր նուէրով հիմ դրուի անդամալոյծ կիներու ապաստանարանի մը։

×

Պելճիքայի Գրական եւ Գիտական Հանդէսը, իր հոկտեմբերի թիւին մէջ դոհութեամբ կ'արձանագրէ թէ՝ Պելճիքայի բժշկական Ակադեմիային կնախատաբանութեան եւ մանկաբարձութեան ճիւղին կողմէ, 1000 ֆրանքի պարգեւ մը նուիրուած է Տօքթ. Յակոբոֆի։

Նոյն Ակադեմիան համազգային մեծ մրցում մը կազմակերպած էր, «Ծննդաբերական դնդերահարքի բուժումին արդի միջոցներուն վրայ քննադատական ուսումնասիրութիւն» նիւթին վրայ, 1000 ֆր. ի մրցանակի մը խոստումով այն հեղինակին, որ ամենէն յաջող ուսումնասիրութիւնը ներկայացնէր։ Զանազան երկիրներէ ներկայացուած աշխատասիրութիւններու մէջէն, միմիայն Տօքթ. Յակոբոֆի ուսումնասիրութիւնը արժանացած է խոստացուած վարձատրութեան, յայտնուելով մը, որ պատիւ կը բերէ որչափ հմուտ բժիշկին, նոյնչափ ալ մեր համայնքին։

×

Տփղիսէն կը տեղեկացնեն թէ, Բարիզի Օբէրա Պուֆ Թատրոնին մէջ պիտի ներկայացուի եղեր մօտերս հանգուցեալ երաժշտագէտ Զուհաճեանի մէկ օբէրեթը։

×

Պրիւսէլի Գիմնազիումին այս տարուան մրցումին մէջ, ջութակի առաջին մրցանակը ստացեր է Տրապիզոնցի Հայ մը, Պր. Դաւթեան։

×

Ազգ. Հիւանդանոցին կողմէ տրուելիք նուագահանդէսին համար հարկ եղած արտօնութիւնը ստանալու համար, Պատրիարքարանի կողմէ դիմում եղած է պատկանեալ իշխանութեան։ Նուագահանդէսը արդիւնաւոր ընելու համար Վսեմ. Գաբրիէլ էֆ. Նորատունկեան պիտի ստանձնէ Ծանձնաժողովին նախագահութիւնը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Զօր. Նօկիի տեղեկագրին նայելով, Դեկտեմբեր 6ին, «203 մէդր» բլուրին բարձունքէն Ճարոնցիներուն ամրակոծութեան հետեւանքով, ռուսական առաջին կարգի «Բօլդաւա» զրահաւորը ընկղմած է, և «Ռիդվիզան» զրահաւորը ծանրապէս վնասուած է տասնըհինգ ռումբերու հարուածէն, որոնք ինքզինքը պաշտպանելու անկարելիութեան մէջ զրին զայն։

* «Տէյլի Թելէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Շանկայէ թէ Ճարոնցիները յաջողեցան գրաւել նաև 203 մեդր բլուրին—որ գրաւուած է արդէն Ճարոնցիներուն կողմէ —հարաւային կողմի 300 մեդր բլուրը։

* Մէկ քանի մարտանաւերու գնման համար չաբաթներէ ի վեր Ռուս կառավարութեան եւ Բրիլի ու Արժանդինի միջեւ տեղի

ունեցող բանակցութիւնները աւարտեցան։ Ռուսիա 70 միլիոն րուպլի պիտի վճարէ ամբողջապէս։ Ծախու առնուած նաւերը օտար տէրութեան մը դրօշ պիտի կրեն մինչեւ որ վերջնապէս յանձնուին Ռուսիոյ։

* Մարտանաւի միջնորդ Զարլս Ֆլինդ՝ Մոսքուա հասաւ եւ յետոյ Սոֆիայի ճամբով կ. Պոլիս մեկնեցաւ։ Կ'ըսուի թէ Բոչիլտի դրամատան վրայ քաշուած եօթը միլիոն օզերլինի չէք մը ունի իր վրայ եւ այս դումարն ալ Ռուսիոյ կառավարութեան կողմէ Քիլիէ և Արժանդինէ ծախու առնուած մարտանաւերուն փոխարժէքն է։

* Թօքիոյի մէջ կը կարծեն թէ Բօրթ-Արթիւրի ռուս մարտանաւերը դուրս պիտի ելլեն, եթէ նաւահանգիստը բռնաբարուի։ Ռուս նաւերուն մեծ մասը բաց ծովը ելլելու աւելորդ է, բայց անոնցմէ մէկ քանին կռուելու այժ ունին դեռ։ Ռուսերը զանազան կէտերու մէջ իրենց խարխլած ականները կը վերցնեն, ուրկէ կը հետեւցուի թէ դուրս ելլելու ճամբայ կը բանան։

* Լաւատեղեակ աղբիւրէ տրուած լուրերու նայելով, ռուս Գ. Նաւաբաժին մըն ալ կը պատրաստուի Ծ. Արեւելք զրկուելու համար։ Բայց այս նաւաբաժինը բացառապէս Պալթիկեան նաւատորմէն պիտի ընտրուի, եւ պիտի բաղկանայ եօթը զրահաւորներէ, որոնց մէջ են Բօլ Ա., որ 16,800 թոնօ տարողութիւն ունի, և Սլաւա։ Այս նաւաբաժինին պիտի ընկերանան նաև չորս զրահապատ յածանաւեր եւ իբր 40 ականակիր նաւ։ Հաւանական է որ այս նաւաբաժինին հրամանատար անուանուի Սեւ Ծովի տորմիղին ծովակալ Զուխնին։

* Թօքիօէն կը ծանուցուի թէ մեծ գայթակղութիւն մը երեւան եկած է, ձարոնի վարչապետին եղբայրը՝ թշնամութեանց սկսելէն մէկ քանի չաբաթ առաջ 120,000 թոնօ հանքածուխ յանձներ է Բորթ-Արթիւրի իշխանութեանց։ Ցանցառորը դատուեցաւ եւ մահուան դատապարտուեցաւ։

* Բորթ-Արթիւրը պաշարող զօրքերու հրամանատար Զօր. Նոմի՝ բերդաքաղաքին վիճակը յուսահատական կը նկատէ։ Ջափազանց սակաւաթիւ եւ տկարացած պահապան զօրքերը չպիտի կրնան դիմադրել իր կատարելիք նոր յարձակումին, և հետեւաբար զօրավարը կը յուսայ մէկ քանի օրէն գրաւել քաղաքը։

* Նոր զինադադար մը կնքուեցաւ Բորթ-Արթիւրի մէջ, մեռելները թաղելու համար։

* Ճարոնցիները երեք կարեւոր դիրքեր գրաւեցին Բորթ-Արթիւրի մէջ։

Զօր. Քուրոքի կախուած.— Ռուս թերթերը կը պատմեն թէ Սիպերիոյ մէկ քաղաքին, Զելխավինսքի մէջ քանի մը տղաքներ «պատերազմ» խաղացած ատեն, իրենցմէ մէկը, որ Զօր. Քուրոքիի դերը ստանձնած էր, բռնուեցաւ Ռուսերուն կողմէ եւ իրապէս կախուեցաւ։

ԿԱՐՕԶՆԵՐ

Լոյս տեսած է Տ. Բարգէն Ծ. Վ. կիւլէսէրեանի ԿԱՐՕԶՆԵՐԸ։ Բովանդակութիւնը բազմակողմանի, հայերէն ոճը մաքուր և սահուն, տպագրութիւնը գեղեցիկ հատոր մը՝ գրեթէ 400 երեսներով։

ԿԱՐՕԶՆԵՐԸ կը ներկայացնէ բեմէն մշակուած այլեւայլ նիւթերու դասաւորութիւն մը, որուն ընթերցումը կը յանձնարարուի ինչպէս բեմի սիրահարներուն նոյնպէս գրագէտներուն։ Այժէն դասակարգի մատչելի գիրք մըն է ԿԱՐՕԶՆԵՐու այս հատորը և առանին ընթերցանութեան ամէնէն յարմար նիւթ մը։ 6—10

Տէր եւ Տնօրէն

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Ի. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Տպագ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Պապը Ալի Ճաssեսի Իգսաւ լրագրին դէմ բիւ 38

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏՃԱ՞ՌԸ ԴԻՄԻ՞

Դեղագործութիւնը իր արուեստական ու քիմիաբանական կրկնակ բարդութիւնովը՝ ամենադժուար արուեստներէն մէկը դարձած է հիմա։

Դեղագործութեան մէջը առաջնակարգ պայմաններ են, արուեստի յաջողակութիւն եւ դեղերու թարմութիւնը ու հարազատութիւնը։

Շա՛տ քիչ դեղարաններ կան որ՝ կը լրացնեն դեղագործութեան պէս փափուկ արուեստի մը ամ պայմանները։

Ու յայտնի է թէ, այս պայմաններուն չդոյութիւնովը պատրաստուած դեղ մը ի՛նչ չարիքներ կրնայ գործել հիւանդին վրայ, զայն առողջացնելու փոխարէն ա՛լ աւելի վատթարացնելով, եւ, երբեմն մրնչեւ մահուան դուռը փոխադրելով։

* * *

Ֆաթքէօյ, Նաւամատոյցի ճամբուն վրայ հիմնուած հանրածանօթ

ՇԻՒՔՐԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆԸ

իր կանոնաւոր կազմակերպութիւնովը եւ զայն վարողներու անվիճելի ճարտարութիւնովը ու արուեստին մէջ իրենց ունեցած հմտութիւնովը, կրնայ առաջին տեղը գրաւել Պոլիս գոյութիւն ունեցող դեղարաններուն մէջ։

«Ձի կայ» չծախուիր հոն, եւ բժշկական դարմաններու վերջաբերող ամենավերջին դեղեր, պատրաստ կը գտնուին, բան մը որ պէտք չէգեր յաճախ ելբուպայէն ապսպրելու նոր ելած դեղ մը, հիւանդը միւս կողմը սպասցնելով, եւ անոր տագնապալի ու frիթիf օրերը ուրիշ անօգուտ դեղերով անցընելով։

Իր կանոնաւորութեան եւ ճշդապահութեան կողմէ

ՇԻՒՔՐՈՒԱ՞Ն ԴԵՂԱՐԱՆԸ

անմրցելի հանդիսացած է՞ մինչեւ հիմա և համակրութիւնը գրաւած բոլոր իր յաճախորդներուն։

Դաւառներէ ալ կ՝ընդունի յանձնարարութիւններ, եւ մանաւորաբար կը ստանձնէ

Բոլորովին նոր դեղերու

հայթայթումը, անակ որ, բժշկական ամենավերջին ու նորահնար դեղի մը համար ամէնէն գործնական միջոցն է դիմել

ՇԻՒՔՐԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆԻՆ

քան Տօկտրիններու, որոնք յաճախ փոքրականակ չծախելով, յանձնարարութիւն մը կը յապաղի, եւ հիւանդին օրերը ապարդիւն և նոյն իսկ կեանքի վտանգաւոր դարմանումներով կ՝անցնին։

Ո եւ է անձ կամ հիւանդի տէր,

ՇԻՒՔՐԱՆ ԴԵ՛ԼԱՐԱՆԻՆ

դիմելով է որ ամէն տեսակէտներով գոհ կրնայ մնալ։ Այցելութիւն մը՝ կը բաւէ համոզուելու համար ամէն կէտով։

Թէյ մի գնէք

Ձրիաց Ապագամ Մը Առցելելուի

Կ· ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ ԵՒ Յ· ԻՕԱԳՈՒԼԵԱՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

Կ· Պոլիս, ՃԷլալ Պէյ խանի տակ, թիւ 10

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԴՏՆԷՔ

Կշիռով եւ զարդարուճ տուփերով

եւ աննախընթաց ժամանակ պիտով

ԱՄԵՆԱՃՈՒ ՄԹԵՐՔ ՄԸ

Հնդկաստանի, Ճավայի, Սէյլանի, Չինաստանի

ԹԷՅԵՐՈՒ

եւ մանաւանդ մասնաւորապէս ներածուած Ծխախոտաթղթեր

—·—=o=—·—

ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՄԵՐ ՎԱՃԱՌԱՆԻՇԸ ՓՆՏՌԵՑԷՔ

Բոլոր թէյեր ծախողներու քով 3—50

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ՕՐԱՑՈՅՑ

ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

1905

Ընդարձակ 320 էջ, 3 գոհ., պարզ՝ 128 էջ 1 դոհ· ; Պարունակութիւն ։ —կաթողիկոսական օրհնութեան կոնդակ ։ Տօքթ· Համլինի, Տօքթ· Րիկզի, Գիսակի եւ Գեր· Փ· Պօյաճեանի լուսանկարները ։ Բարոյական, առողջական, ընտանեկան, բժշկական, գիտական, երկրագործական, վիճակագրական ու կենսագրական նօթեր ։ Շերամաբուծական, քերականական հարցաբաններ ։ Զբուաղճալիք, առանին հիւանդապահութիւն ։ 10 մրցանակաւոր խնդիրներ ։ Բիթըրսըն գեկավարը, յուզիչ եւ իրական պատմութիւն մը, զոր մէկ անգամ կարդացողը նորէն եւ նորէն կ'ուզէ կարդալ նման Ռոպէնսոնի ։

Գին 5 ռուճեան 8—10

Բոլոր առաջնակարգ գրավաճառներու քով ։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ՅՈՒՅՃԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԻՆԿԷՐ ԼՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Բերա, Մեծ–Փողոց թիւ 343 եւ 343 կրկին

Պօն Մարշեին Դէմ

ԱՄԷՆ ՕՐ ԲԱՑ Է 8—10

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ